

# Friere kærlighed?

- fra kollektivt opgør til individuelle rejser



*Josefine Godsk, Trine Andersen, Lisbeth Refsgaard, Emilie Hemmingshøj*

*Gruppe: S2024812623 / Vejleder: Thomas Gitz-Johansen*

*Basisprojekt 2 med fokus på metode / Antal tegn: 124556*

# Indholdsfortegnelse

<b>ABSTRACT .....</b>	<b>3</b>
<b>INDLEDNING .....</b>	<b>4</b>
PROBLEMFELT.....	4
MATERIALEAFGRÆNSNING.....	5
DIMENSIONSFORANKRING .....	5
<b>TEORI OG METODE.....</b>	<b>7</b>
HVORFOR VI HAR VALGT DISKURSTEORI SOM METODE .....	7
<i>Socialkonstruktivismen</i> .....	7
<i>Poststrukturalisme</i> .....	8
<i>Laclau og Mouffes diskursteori</i> .....	9
<i>Diskursteoriens begreber</i> .....	10
SPROGETS BETYDNING FOR IDENTITET OG FØLELSER.....	12
METODISKE OVERVEJELSER.....	13
DEN SEKSUELLE REVOLUTION OG "FRI KÆRLIGHEDS"-BEVÆGELSEN .....	15
DEN POLYAMORØSE BEVÆGELSE.....	19
<b>ANALYSE.....</b>	<b>22</b>
<i>FRI OS FRA KÆRLIGHEDEN</i> AF SUZANNE BRØGGER.....	22
<i>Konklusion af Fri os fra kærligheden analyse</i> .....	34
<i>POLYAMORØS?</i> AF NAOMI HAGELBERG .....	36
<i>Konklusion af Polyamorøs? analyse</i> .....	47
ANALYSESAMMENLIGNING - FRA STORE TIL SMÅ FORTÆLLINGER .....	48
HVAD VAR SÅ DEN DISKURSIVE UDVIKLING? .....	52
<b>KONSEKVENSER AF DEN DISKURSIVE UDVIKLING.....</b>	<b>53</b>
<b>KONKLUSION .....</b>	<b>58</b>
VIDERE LÆSNING.....	59
<b>LITTERATURLISTE.....</b>	<b>60</b>

## Abstract

This paper examines the development of the discourse of free love in Denmark from two selected periods of time; the sexual revolution in the 1970s and the polyamorous movement in present time. On the basis of Laclau and Mouffe's discourse analysis theory, we analyse two selected works: *Fri os fra kærligheden* (1973) by Suzanne Brøgger and *Polyamorøs?* (2020) by Naomi Hagelberg. We have chosen the two works as representative examples of the discourse around free love of their time. The project also introduces the historical contexts of the two movements. Through the discourse analysis we find that both discourses try to understand love and implement a new way of practising it. We also find that the discourse of free love has changed from being interconnected with the 70's anti-capitalist, collective mindset and women's liberation movement, to being about identity, sexuality and a personal journey of finding yourself. We found that the available language of identity, sexuality and relationships is of great importance to the polyamorous' sense of self and feeling of acceptance and belonging. The paper discusses whether the development of the discourse of love, feelings and relationships within the polyamorous community will have a bigger impact on social norms around ways of practicing relationships and communicating feelings. It also discusses if the political free love movement in the 70's enabled the present polyamorous' movement to emerge.

## Indledning

### Problemfelt

Du sidder med din tinder og swiper forbi en, der beskriver sig som polyamorøs. Du møder et menneske i byen, der fortæller at hun er i et åbent parforhold. Du kender måske konceptet swingers eller polygami, men har kun en svag fornemmelse af, hvad det egentlig er. Det der står klarest for dig er måske, at disse betegnelser adskiller sig fra det, du kender som det traditionelle monogame parforhold. De nye forholdstyper handler om at elske flere personer samtidigt - det er anderledes og nyt, men samtidigt er der noget genkendeligt over det.

Den seksuelle revolution i 70'erne har lige siden sin begyndelse stillet spørgsmålstejn ved og gjort oprør mod monogamiet og ideen om den eneste ene. Et hedt tema på agendaen blev *fri kærlighed* - en ide der førte til, at flere begyndte at udforske og dyrke nye måder at leve sammen og indgå i forhold på. I 1973 debuterede Suzanne Brøgger med essaysamlingen *Fri os fra kærligheden*, hvor hun gennem en række essays i skiftende genreudtryk kritiserer både ægteskab, kernefamilie, de traditionelle kønsroller, privatlivet og de kapitalistiske ideologier heromkring.

Foråret 2020 udgiver Naomi Hagelberg antologien *Polyamorøs?*, hvor 104 forskellige skandinavere fortæller om, hvordan de fandt ud af, at de var polyamorøse. Kan dette værk fortælle os noget om polyamorien og dens grundtanke om at kunne elske flere personer samtidig? Både *Fri os fra kærligheden* og *Polyamorøs?* taler ind i en diskurs, som stiller sig imod den hegemoniske diskurs om kærlighed og parforhold. Gennem en diskursanalytisk undersøgelse af de to værker, ønsker vi i dette projekt at blive klogere på de to bevægelser og begreber *Fri kærlighed* og *Polyamori*. Derudover vil vi undersøge, hvilke følger den diskursive udvikling kan have på den måde, vi opfatter og forstår kærlighed og intime forhold.

Vores undren og spørgsmål til de alternative forståelser af kærlighed og parforhold, leder os til følgende problemformulering:

*Hvordan har diskursen om fri kærlighed ændret sig fra den seksuelle revolution til den polyamorøse bevægelse? Hvilke konsekvenser kan den diskursive udvikling have for den polyamorøse bevægelse samt den almene forståelse af kærlighed og romantiske relationer i dag?*

## **Materialeafgrænsning**

Vi har valgt at tage udgangspunkt i et værk fra hver af de to historiske nedslagspunkter, henholdsvis den seksuelle revolution i 70'erne og den nutidige polyamorøse bevægelse. Fra 70'erne har vi valgt Suzanne Brøggers debutroman *Fri os fra kærligheden*. Værket var kontroversielt i sin tid, og er stadig relevant, da det fungerer både som historisk vidnesbyrd og referencepunkt i samtaler eller debatter om kærlighed, køn og seksualitet i dag. Vi har valgt værket grundet sin vigtighed og udbredelse, som vi håber, kan give os et indblik i diskursen for relationer, kærlighed og seksualitet på daværende tidspunkt. I værket kommer Brøgger med konkrete historiske henvisninger og optegner samfundsproblemer for hele århundredet, som hun fletter sammen med sine egne erfaringer, som ung og selvstændig kvinde i 60'erne og 70'erne. Værket gav anledning til både ris og ros for hendes kontroversielle ytringer og var med til at sætte den seksuelle revolution på dagsordenen<sup>1</sup>.

Som vores nutidige værk, har vi valgt bogen *Polyamorøs?* af Naomi Hagelberg fra 2020. Bogen er en samling af 104 fortællinger fra mennesker der fortæller om, hvordan de fandt ud, at de var polyamorøse. Vi har valgt dette værk, da det både er nutidigt og repræsentativt, fordi det omfatter et stort antal fortællinger fra folk i hele skandinavien. Ydermere ønskede vi at begge vores genstande skulle være danske værker, for at kunne lave en sammenligning af de to begreber og tidernes diskurser. Selvom *Polyamorøs?* ikke har den samme kontroversielle og opsigtsvækkende status som *Fri os fra kærligheden*, anser vi det stadig som et værk, der vil give os et godt fundament for at kunne sige noget om den polyamorøse diskurs i dagens Danmark.

## **Dimensionsforankring**

Vi har valgt at søge dimensionsforankring i kultur og historie samt tekst og tegn. Vi har valgt kultur og historie, da vores to udvalgte litterære værker er skrevet i to forskellige tider, hvortil der knytter sig forskellige kulturelle afsæt, som optegner forskellige diskurser. Vi har derfor redegjort for 70'ernes seksuelle revolution og flere af de tilknyttede politiske bevægelser i denne tid. Til sammenligning har vi redegjort for den polyamorøse bevægelses udvikling fra 90'erne og indtil nu. Vi har valgt dimensionen tekst og tegn, da vi anvender Ernesto Laclau og Chantal Mouffes diskursanalyse som værktøj til at undersøge vores problem. Vi ønsker at lave en tekstnær analyse,

<sup>1</sup> Søby Madsen, 2019

da vi er nysgerrige omkring, hvorvidt og hvor meget sproget og tegnene påvirker vores forståelse og forestilling om samfundet og om kærligheden. En diskursanalyse åbner op for at kunne forstå bevægelsernes indre logik gennem en anden vinkel, som vi mener styrker vores projekt, mere end en ren kulturhistorisk undersøgelse ville kunne gøre.

## Teori og metode

### Hvorfor vi har valgt diskursteori som metode

Vi har valgt at bruge *Diskursteori som teori og metode* (1999) for at få en indføring i, og et overblik over diskursteori. Bogen er skrevet af Marianne Winther Jørgensen og Louise Phillips, der begge er undervisere og vejledere på Roskilde Universitet. Bogen er skrevet på baggrund af, at der i Danmark har manglet en bredere, generel indføring i diskursteori og metode<sup>2</sup>, og vi mener derfor, at bogen er anvendelig for os, som nye ”brugere” af diskursanalyse. Bogen giver også en indføring i Ernesto Laclau og Chantal Mouffes diskursteori. Den anden tekst vi har valgt at bruge, er Allan Dreyer Hansens kapitel i Margaret Järvinen og Nanna Mik-Meyers *Kvalitativ analyse: Syv traditioner* (2017) som specifikt omhandler Laclau og Mouffes diskursteori. Begge bøger kommer med eksempler og retningslinjer for, hvordan man kan udføre en diskursanalyse ved hjælp af diskursteori. Ønskeligt havde vi læst originalmateriale af Laclau og Mouffe, men pga. Covid19, har vi måtte finde os tilrette med at bruge sekundære kilder på emnet.

Vi har valgt at bruge Laclau og Mouffes diskursanalyse, da den er orienteret imod at analysere politiske og ideologiske kampe, hvilket den fri kærlighed bevægelse er et eksempel på. Laclau og Mouffes diskursteori er endvidere en åben metode, altså er den forholdsvis flydende i sin form, og dette giver mulighed for at konstruere analysen på den måde analysegenstandene kræver. Laclau og Mouffe har med deres diskursteori en ambition om, at den skal kunne bruges universel og kunne redegøre for diverse sociale forhold<sup>3</sup>. Jørgensen og Phillips skriver også, at hensigten med diskursteorien er at lave kritisk forskning, og at man ved at undersøge de normative perspektiver, kan kritisere sociale forhold, der kan lede til social forandring<sup>4</sup>.

### **Socialkonstruktivismen**

Laclau og Mouffe skriver sig ind i en socialkonstruktivistisk tradition, da de mener, at alt er diskursivt konstrueret, og at der ikke findes noget prædiskursivt<sup>5</sup>. Den socialkonstruktivistiske

<sup>2</sup> Jørgensen & Phillips 1999, 7

<sup>3</sup> Jørgensen & Phillips 1999, 344

<sup>4</sup> *ibid.*, 11

<sup>5</sup> Järvinen & Mik-Meyer 2017, 344

tradition bygger på en ide om, at alt i vores samfund og al menneskelig erkendelse er socialt konstrueret. Det vil sige, at vores forståelsesramme bliver konstrueret på baggrund af vores kultur og historie. Et individs forståelse af verden er således ikke medfødt, men socialt betinget. Således spiller mange forskellige sociale faktorer, såsom kultur, sprog, køn, seksualitet, tro og historisk fortid mm. ind i, hvordan man i sidste ende forstår samfundet og verden. Endvidere reproducerer vi som individer og samfund disse forestillinger og mønstre igennem sproget og igennem interaktion med hinanden, hvilket medvirker til at bibeholde sociale og samfundsmæssige strukturer. I store træk forkaster socialkonstruktivismen ideen om, at der findes objektiv viden fordi alt er diskursivt og ladet med mening. Dermed anfægter socialkonstruktivismen også sit eget videnskabsteoretiske grundlag, da intet er absolut eller endegyldigt<sup>6</sup>.

### **Poststrukturalisme**

Ifølge Jørgensen og Phillips, er Laclau og Mouffes diskursteori også en poststrukturalistisk teori. Poststrukturalismen er en undergren af paraplybegrebet socialkonstruktivismen og en videreføring af strukturalismens tanker. Den adskiller sig fra strukturalismen ved at forlade ideen om sproget som absolut og uforanderligt, men forstår det derimod som kontingent. Endvidere opløser den skellet mellem parole og langue<sup>7</sup>. Grundideen er den, at:

“(...) diskurs konstruere den sociale verden i betydning, og at betydning aldrig kan fastlåses på grund af sprogets grundlæggende ustabilitet. Ingen diskurs er en lukket enhed; diskursen omformes snarere konstant i kontakten med andre diskurser. Derfor er nøgleordet i teorien *diskursiv kamp*. Forskellige diskurser - som hver for sig repræsenterer en bestemt måde at tale om og forstå den sociale verden på - kæmper hele tiden mod hinanden for at opnå hegemoni, altså for at fastlåse sprogets betydninger på netop deres måde.”<sup>8</sup>

Det er altså igennem den måde vi taler om verden og forhandler forestillinger og betydninger, at vi betydningstilskriver virkeligheden. Denne betydning kan aldrig forblive stabil eller endegyldig,

<sup>6</sup> Bengt-Pedersen & Klausen 2020

<sup>7</sup> *Langue* og *Parole* er to begreber udviklet af Ferdinand de Saussure. *Langue* indbefatter sprogets struktur og tegn, den anses som fast og uforanderlig. *Parole* er den konkrete sprogbrug, altså anvendelse af sproget. I den poststrukturalistiske tradition skelner man altså ikke mellem sprogets struktur og sprogbrugen. Jørgensen & Phillips 1999, 19

<sup>8</sup> Jørgensen & Phillips 1999, 15



da diskursen er i konstant forandring - den er kontingent. Det er bl.a. de diskursive kampe vi kommer til at have øje for i vores analyse, og det er også her, vi kan ”få vores emne op til diskussion.”<sup>9</sup>. Endvidere er det vigtigt at understrege, at den poststrukturalistiske tanke hævder, at sproget skaber repræsentationer af virkeligheden. Disse repræsentationer er ”aldrig bare spejlinger af en allerede eksisterende virkelighed – repræsentationerne er med til at skabe den.”<sup>10</sup> Dette er ikke for at sige, at den fysiske virkelighed ikke findes, men at den får sin betydning gennem sproget - altså gennem diskursen.

### **Laclau og Mouffes diskursteori**

Grundfilosofien i Laclau og Mouffes diskursteori er antagelsen om, at alt er diskursivt konstrueret. Ikke kun sprog, værdier og ideologier, men også fysiske og sociale objekter og handlinger, fordi de er blevet tilskrevet betydning og derfor er meningsbærende<sup>11</sup>. Diskursen er konstituerende for vores virkelighed, og én sandhed kan dermed ikke være mere sand end en anden<sup>12</sup>. Diskurserne både konstituerer og bliver konstitueret af andre diskurser, men aldrig af “ikke-diskurser” fordi der, ifølge Laclau og Mouffe, ikke findes noget materielt som ikke er meningsbærende<sup>13</sup>. Det er sammenkoblingen af ord eller betegnelser der udgør en artikulation, og bevirker, at visse strukturer og forståelser opstår eller vedligeholdes i vores samfund. Disse artikulationer bliver sammenkædet i netværk, som tilsammen udgør grundlaget for vores forståelse af fænomener. Sammenkoblingerne af ord, altså artikulationerne, er ikke ultimativt nødvendige, men heller ikke tilfældige. Teorien mener, at relationerne er endt med at være konstrueret, som de er pga. historiske og sociale omstændigheder, men i princippet kunne have set anderledes ud<sup>14</sup>. Heraf følger muligheden for forandring - for eftersom virkeligheden konstrueres og konstitueres gennem sproget, kan forståelser også genforhandles igennem nye sammenkoblinger. Laclau og Mouffes diskursteori karakteriseres også ved, at den ofte har karakter af en undersøgelse af de eksisterende hegemoniske kampe<sup>15</sup>.

9 *ibid.*, 17

10 Jørgensen & Phillips 1999, 17

11 Järvinen & Mik-Meyer 2017, 343

12 Jørgensen & Phillips 1999, 28

13 Järvinen & Mik-Meyer 2017, 344

14 *ibid.*, 343

15 *ibid.*, 345

## Diskursteoriens begreber

Undervejs i den diskursive analyse kommer vi til at bruge flere forskellige begreber der knytter sig til diskursteorien, hvilket vi kort vil forklare i dette afsnit. Diskursbegrebet hos Laclau og Mouffe beskrives som “en fastlæggelse af betydning inden for et bestemt domæne.”<sup>16</sup> En diskurs prøver altså at bestemme betydningen af de tegn, som indgår i et bestemt område. Tegnene er betegnere, altså et hvilket som helst ord, som enten har karakter af at være *element* eller *moment*. Elementer er betegnere med en endnu ikke fikseret betydning, mens *momenter* er ord med en høj grad af fiksering eller et fast betydningsindhold<sup>17</sup>. Elementer og momenter får betydning ved at blive brugt i bestemte sammenhænge og relatere sig til de andre tegn. En *flydende betegner* er en betegner uden noget fast indhold<sup>18</sup>. De flydende betegnere er ofte genstand for hegemoniske projekter og artikulationsforsøg, idet de er åbne for nye betydningstilskrivelser. De diskursive kampe handler om, at være dén der tillægger elementerne et fast betydningsmæssigt indhold og dermed udelukker muligheden for flertydighed. Momenterne får deres faste betydning i kraft af deres relationer til hinanden<sup>19</sup>. Momenterne kædes sammen og kaldes en *artikulation* eller en *ækvivalenskæde*<sup>20</sup>. Momenterne i artikulationen eller ækvivalenskæden hænger ikke ‘naturligt’ sammen, men de har det samme omdrejningspunkt, og det er dette, der knytter dem sammen. Dette omdrejningspunkt kalder vi *knudepunktet*. Knudepunktet er det, der skaber diskursens logik, og hvis det ikke var for knudepunktet, ville momenterne i artikulationen ikke hænge sammen<sup>21</sup>. Ligeså meget som momenterne får sin betydning i kraft af hinanden, er de også med til at meningsudfylde knudepunktet<sup>22</sup>.

Diskursen etableres altså på baggrund af momenternes sammenkædning. En artikulation kan altså se meget forskellig ud, afhængigt af hvilke momenter der er med i ækvivalenskæden, og hvilken diskurs den prøver at etablere. Når der er en kamp mellem to diskurser, som begge ønsker at

<sup>16</sup> Jørgensen & Phillips 1999, 36

<sup>17</sup> Järvinen & Mik-Meyer 2017, 349

<sup>18</sup> *ibid.*, 347

<sup>19</sup> Jørgensen & Phillips 1999, 36

<sup>20</sup> Järvinen & Mik-Meyer 2017, 346

<sup>21</sup> *ibid.*, 356

<sup>22</sup> Jørgensen & Phillips 1999, 37

reartikulere og vinde opbakning til en given diskurs, kaldes det for en *hegemonisk kamp*<sup>23</sup>. Den hegemoniske diskurs er den dominerende diskurs, altså den diskurs der har opnået størst opbakning og bliver anset som sandheden - den har ”vundet over” de andre diskurser<sup>24</sup>. For at en diskurs overhovedet kan reartikuleres og få tilskrevet nyt indhold, er den dominerende diskurs nødt til at være ustabil. En sådan ustabilitet eller forstyrrelse opstår ofte ved fx sociale omvæltninger, politisk utilfredshed eller udefrakommende hændelser. Når en sådan forstyrrelse opstår i den dominerende diskurs, kaldes det en *dislokation*<sup>25</sup>. Man kan kalde dislokationen for problemet - det der åbner for diskussion og ryster den fikserede betydning og muliggør en *reartikulation*. Reartikulationen sammenkæder momenter og elementer i diskursen på en ny måde, således at diskursen bliver en anden<sup>26</sup>. Når man reartikulerer en diskurs eller prøver at skabe opmærksomhed omkring en ny diskurs kaldes det et *hegemonisk projekt*<sup>27</sup>.

Diskursteorien tydeliggør altså, at det kan være svært for flere diskurser at sameksistere som ligeværdige, da alle diskurser hver især ønsker hegemoni. Når der opstår konflikter mellem to diskurser, kan denne konflikt enten være *antagonistisk* eller *agonistisk*. At en konflikt er *antagonistisk*, vil sige, at den ene diskurs kan have svært ved at eksistere, hvis den anden diskurs er til stede. Her ser diskurserne hinanden som ”fjender”. En konflikt kan dog også være *agonistisk*, hvilket vil sige, at de to diskurser er uenige om værdierne eller målene, men de accepterer hinandens eksistens. Her ses diskurserne som ”modstandere.”<sup>28</sup>

Diskursanalysen handler altså i store træk om at kunne pege på de strukturer og konstruktioner, der ligger i et valgt fænomens diskurs. Diskursanalysen kan hjælpe os til at sige noget om de strukturer der er i samfundet. Den kan pege på vedvarende politiske og ideologiske kampe, prøve at forstå de sociale handlingsrum og udlede de sociale handlingsrums diskursive konstruktion.

23 Järvinen & Mik-Meyer 2017: 344

24 Järvinen & Mik-Meyer 2017, 346

25 *ibid.*, 348

26 *ibid.*, 349

27 *ibid.*, 356

28 *ibid.*, 349

## Sprogets betydning for identitet og følelser

Indenfor socialkonstruktivismen og poststrukturalistisk teori har subjektet ikke noget ontologisk kerne-jeg, men er derimod ligesom alle andre fænomener åbent for diskursiv betydningsstilskrivelse<sup>29</sup>. Man opererer med, at individet eksisterer som en subjektposition<sup>30</sup> og dermed optager eller bliver tilskrevet en plads indenfor diskursen. Et individs egenskaber, verdensforståelse og identitet er altså ikke kontingent eller iboende, men et resultat af de diskurser der er dominerende og til rådighed på et bestemt sted og tidspunkt. Idet vi kun har adgang til at forstå verden gennem sproget, er det også herigennem individer forstår sig selv og deres identiteter. Derfor indtager den diskursive analyse også en vigtig plads i undersøgelsen af, hvordan menneskers identiteter, følelser og seksualiteter kan opfattes, føles eller leves.

Når vi undersøger den diskursive konstruktion af det fri kærligheds-begreb i et historisk perspektiv, er det oplagt at undersøge og diskutere, hvilke konsekvenser denne diskursive forandring har for individer. At der opstår nye begreber som polyamori kan åbne op for andre måder at betragte sig selv, sine relationer og sin seksualitet på. I artiklen *There aren't words for what we do or how we feel, so we have to make them up* fra tidsskriftet *Sexualities* (2006) undersøger forfatterne, hvordan polyamorøse sprogligt konstruerer deres identitet.<sup>31</sup> I artiklen citeres sociolog og historiker, Jeffrey Weeks, som beskæftiger sig med seksualitet for at skrive:

”The social constructionist approach to sexuality is grounded in the belief that our identity, desires, relationships and emotions are shaped by the cultures in which we live. (...) and our understanding of sexual identity depends on the language of sexuality available to us. The language and everyday experience of sexuality are thus intrinsically linked”<sup>32</sup>.

Diskursen for kærlighed og seksualitet har altså ikke kun betydning på et abstrakt samfundsmæssigt eller ideologisk plan, men også på individniveau i dagligdags erfaringer med seksualitet. Sproget muliggør bestemte følelser og handlinger og har dermed indflydelse på hvert

<sup>29</sup> Esmark et al. 2014, 30

<sup>30</sup> ibid.

<sup>31</sup> Barker & Ritchie 2006, 1

<sup>32</sup> Weeks 2003, i: Barker & Ritchie 2006, 585, i: *Sexualities*

enkelt individs måde at forstå og gøre sin seksualitet eller romantiske relationer på<sup>33</sup>. Et konkret eksempel som er relevant for vores undersøgelse, er begrebet ”jalousi”. Betragtet ud fra et socialkonstruktivistisk grundlag, er jalousi ikke en ”naturlig”, evolutionært udviklet følelse, som mennesker reagerer og handler på ”naturligt”. Konstruktionen af jalousi og de reaktioner og handlinger som forbindes hertil, har en social funktion – den er med til at opretholde monogamiet.<sup>34</sup> Uanset om jalousi optræder ontologisk eller ej, er det ikke givet, at følelsen skal forstås og handles på som nu; med mistillid, kontrol og skam. Nye begreber eller en ny betydningstilskrivelse af allerede eksisterende begreber, kan have potentiale til at genfortolke betydningen af vores følelser og reaktioner og dermed udvide handlingsrummet for individers relationsdannelser: “the ways in which we distinguish and name our emotions ... can influence our actual experience of emotion as well as our emotion talk”.<sup>35</sup>

Dette perspektiv er vigtigt at have in mente i vores undersøgelse af de to tidlige nedslag af diskursen for fri kærlighed og polyamori. Den hegemoniske mononormative<sup>36</sup> diskurs udgør en konkret begrænsning for menneskers muligheder for at danne relationer, forstå og opleve deres følelser og udleve deres seksualitet. Den diskursive udvikling er forhandlet mellem aktører og er både konstitueret og konstituerende for menneskers videre muligheder for at udleve og opleve fri kærlighed.

## Metodiske overvejelser

Da vores to udvalgte analysegenstande har vidt forskellige karakterer, fandt vi det nødvendigt at fremskrive forskellene, og hvad de betyder for diskursanalysens anvendelse. Den tydeligste forskel er værkernes forskellige genrer, hvor *Fri os fra Kærligheden* er en essaysamling, mens *Polyamorøs?* er en antologi bestående af personlige fortællinger. Forskellen i genre betyder, at de to værker har forskellige intentioner, hvilket påvirker deres måde at artikulere kærlighed på.

<sup>33</sup> Barker & Ritchie 2006, 586

<sup>34</sup> *ibid.*, 587

<sup>35</sup> Citat af Fredman 2004, 37 i: Barker & Ritchie 2006, 595 i: *Sexualities*

<sup>36</sup> *Mononormativity* refererer til, at den dominerende diskurs holder monogamiet i en position af hegemonisk dominans. Begrebet optrådte første gang på “International Conference on Polyamory and Mononormativity” afholdt på forskningsafdelingen for “Feminist, Gender and Queer Studies” på Hamborg universitet 2005.

I *Fri os fra kærligheden* har vi valgt at analysere kapitel 9: “Monogamiet - Vor tids kannibalisme”. Vi mener, at dette kapitel bedst præsenterer Brøggers og den seksuelle revolutions syn på monogamiet og herigennem også sit syn på den fri kærlighed. *Polyamorøs?* er ikke kun forfattet af bogens initiativtager og tilrettelægger Naomi Hagelberg, men også af 104 andre. Vores diskursanalyse af dette værk er foretaget ud fra 10 valgte fortællinger, samt Hagelbergs introduktion og afrunding. Vi har udvalgt 10 fortællinger fra personer som er “sprunget ud” som polyamorøse indenfor de sidste to årtier, fordi vi ønsker fortællinger fra mennesker, som har forstået dem selv og deres seksualitet indenfor en nutidig diskurs. Grundet vores fokus på den polyamorøse bevægelse i nutiden, har vi fravalgt fortællinger fra personer, der opdagede deres seksualitet i andre historiske kontekster. Udover dette kriterie, har vi udvalgt de fortællinger, som mest detaljeret og fyldestgørende beskrev deres liv som polyamorøs.

Hagelberg har i sin indsamling af beretninger opfordret fortællerne til, at fortælle om, hvordan de fandt ud af, at de var polyamorøse<sup>37</sup>. Hendes indgangsvinkel har et essentialistisk præg<sup>38</sup>, idet hun formoder, at de hele tiden har ‘været’ polyamorøse, og at der er tale om en indre essens af identitet. Denne måde at spørge på, har sandsynligvis påvirket fortællernes diskurs, idet hendes opfordring sætter nogle rammer for deres fortællinger. Hagelberg har ladet fortællingerne stå uredigeret, i et ønske om at beholde et autentisk og ærligt udtryk, som afspejler fortællerne og deres historier. Dette betyder for vores diskursanalyse, at der er stor variation i, hvordan værkets diskurs kommer til udtryk, da forskellige skandinaviske sprogbrugere er med til at konstituere diskursen. I og med, at vi har udvalgt 10 fortællinger har vi også fravalgt andre. Vores analyse kan derfor ikke siges at være generelt repræsentativ for nutidige polyamorøses værdier og diskurser. Det er en iboende selvfølge, at vores analyse i stedet kun er eksemplarisk for en lille del af en større helhed.

<sup>37</sup> Hagelberg 2020: Metode og resultat

<sup>38</sup> Essentialisme betyder ifølge oxford dictionary: “The idea that there are certain attitudes or emotions that are biologically inherent to human beings in general or to males or females differently.”

## Historisk kontekst

### Den seksuelle revolution og “fri kærligheds”-bevægelsen

*“Vi troede at verden kun kunne udvide sig. Vi troede også at vi kunne lave om på alle snærende bånd: familiens, parforholdets og samfundets. At overskride grænser blev et must. Ungdomskulturen udformede en samværsform baseret på musik, kollektiviteten, eksperimenter, stoffer og sex.”<sup>39</sup>*

For at kunne sige noget om udviklingen af diskursen om den fri kærlighed i 70'erne, og frem til polyamorien i dag, har det været nødvendigt at dykke ned i 70'ernes historiske kontekst. Vi har valgt at redegøre for lovliggørelsen af porno, kvindefrigørelsen som medførte fri abort og p-pillens indtog på markedet da vi mener, disse historiske begivenheder havde afgørende indflydelse på den bølge, vi kalder den seksuelle revolution. Vi har også valgt at beskrive den homoseksuelle bevægelses kamp for accept og lige rettigheder, da det siger noget relevant om identitetskampe. Ydermere har vi valgt at undersøge kollektivbevægelsen, da bevægelsen rummede den mest udtalte fri kærlighed, samt kvindefrigørelsen, der også bliver behandlet i Brøggers værk og havde afgørende betydning for køn og seksualitet i perioden. Til at undersøge 70'ernes seksuelle revolution, kvindefrigørelse og kollektiv-bevægelse, har vi brugt antologien *1968 - Dengang og nu* (2004), som er en samling af artikler der omhandler de førnævnte emner. Antologien udspringer fra et seminar afholdt ved Københavns Universitet, omhandlende 1968 og denne epokes betydning<sup>40</sup>. Bogen er sammenfattet af forfattere, der alle sammen er uddannede og specialiserede indenfor sit emne og er redigeret af Morten Bendix Andersen og Niklas Olsen.

### **Fri porno**

I 1967 lovliggjorde Danmark pornografiske tekster og to år senere, i 1969, blev billedpornografien også lovlig<sup>41</sup>. Kampen om pornoens frigivelse blev i høj grad støttet af repræsentanter på venstrefløjens, da denne kamp blev knyttet sammen med ideer om seksualdriften som naturlig, frisindet og forbundet med kærligheden.<sup>42</sup> I starten blev kampen også opbakket af venstrefløjens

<sup>39</sup> Thing 2004, 311

<sup>40</sup> Andersen & Olsen 2004, 7

<sup>41</sup> *ibid.*, 211

<sup>42</sup> *ibid.*, 212

kvindebevægelse, men da den danske kvindebevægelse blev fastere etableret varede det ikke ved. Kvindebevægelsen satte fokus på, at legaliseringen af pornografien skete på mandens præmisser. Det var hverken seksuelt frigørende eller kvindefrigørende, da magtforholdet mellem manden og kvinden stadig var meget ulige. Man blev altså nødt til at kæmpe en ligestillingskamp inden man kunne kæmpe en seksuel frigørelseskamp<sup>43</sup>.

“Selvom sådanne ideer [ideen om børneporno som acceptabel] nok virker ekstreme i dag, kan de være med til at belyse den dogmatiske forståelse af seksualitet og de ideologiske overtoner, som lå i ideen om seksuel frigørelse som en naturlig og entydig positiv kraft.”<sup>44</sup>

Den seksuelle revolution blev altså set som entydig positiv, og dette skyggede også for de sider, der måske var problematiske. Eksempelvis, at vi som individer i et samfund altid er betinget af samfundets magtrelationer, kulturelle begrænsninger og sociale handlerum. Fordi den seksuelle revolution så sig selv som svaret på frigørelseskampen, lagde den ikke mærke til, at den også selv var en kulturel konstruktion - hermed skabte denne frigørelsesideologi nye idealer for den “rigtige” seksualitet<sup>45</sup>.

### **Kvindefrigørelse**

Kvindefrigørelsen med rødstrømperne i spidsen fik officielt sin start i 1970. Rødstrømperne var en socialistisk-feministisk bevægelse, der i store træk, kæmpede imod patriarkatet og kapitalismen. De kæmpede for lige løn og vilkår for mænd og kvinder på arbejdsmarkedet, og for at kvindekampen og kvinders vilkår skulle få betydning overalt; i politik, på arbejdspladsen, i familien og i sengen.<sup>46</sup> Rødstrømperne gjorde oprør mod skønhedsidealene, hvor der herskede et såkaldt “mandligt blik”, der så kvinden som et seksuelt objekt, hvor mandens kærlighed var det ultimative mål. Kvinden skulle derfor leve op til nogle særlige skønhedsideal og opføre sig på en bestemt “kvindelig” måde, der i sidste ende ville give hende en mands kærlighed<sup>47</sup>. Inden kvinden kunne ligestilles med manden og frigøre sig fra det mandlige blik, var der et behov for

<sup>43</sup> ibid., 215

<sup>44</sup> Cawood & Sørensen i: Andersen & Olsen 2004, 214

<sup>45</sup> Andersen & Olsen 2004, 25

<sup>46</sup> ibid., 259

<sup>47</sup> ibid., 263



praktiske løsninger og muligheder, der kunne gøre at kvinden selv, kunne forsørge sig selv og sine børn<sup>48</sup>. Pga. Danmarks højkonjunktur, blev der skabt flere arbejdspladser for kvinder, hvilket var vigtigt for kvindens økonomiske uafhængighed<sup>49</sup>. De venstreorienteredes kritik af kapitalismen og det etablerede system, medførte også et opgør med det traditionelle ægteskab og kernefamilien. Sammen med den seksuelle revolution blev der skabt plads for at afprøve nye samlivs- og forholdsformer, såsom kollektivet og åbne forhold:

“»Kærlighed« blev endnu mere abstrakt, når det blev brugt som grundlag for ægteskabet, medmindre det ideelt set betød seksuel monogami. Men, som de unge fremhævede i deres kritik af de ældres »hykleri«, havde kærlighed aldrig været praktiseret som streng seksuel monogami.”<sup>50</sup>

Andre vigtige fremskridt der havde betydning for kvindens frigørelse var p-pillen og fri abort. P-pillen blev udviklet i USA i 1960 og kom til Danmark i 1966. Den var revolutionerende, da det var en meget sikrere præventionsmetode, og én som kvinderne selv kunne styre uden at involvere manden. På denne måde havde kvinderne større mulighed for at regulere, hvor mange børn de fik<sup>51</sup>. Lovliggørelsen af fri abort blev indført i 1973. Abortlovgivningen var et vigtigt emne, som åbnede op for diskussioner omkring kvindens selvbestemmelsesret over egen krop og seksualitet<sup>52</sup>.

### **De homoseksuelles kamp for accept og lige rettigheder**

I løbet af 1970'erne voksede kampen for homoseksuelles rettigheder. Homoseksualitet skulle ikke længere ses som en psykisk sygdom og i 1981 blev homoseksualitet fjernet fra Sundhedsstyrelsens sygdomsliste<sup>53</sup>. At homoseksualitet gik fra at være en psykisk sygdom til at blive en anerkendt seksuel identitet, kan sige noget om vigtigheden af, at ens identitet bliver anerkendt som legitim og ikke andetgjort eller patologiseret. Dét at finde et fællesskab, blive accepteret og føle større

48 *ibid.*, 265

49 *ibid.*, 266

50 *ibid.*, 267

51 Ipsen & Jensen 2011

52 Sørensen 2020

53 Nyegaard 2011

frihed til at udtrykke sig, er ekstremt vigtigt for et individs selvbillede. Det kan også blive et led i kampen for at opnå bestemte rettigheder der ellers kun tilhører en majoritet.

### **Kollektivbevægelsen**

Som tidligere nævnt eksperimenterede 70'ernes unge med mange nye samlivs- og boformer. Blandt disse var kollektivbevægelsen, som var i eksplosiv vækst i 70'erne. Kollektiverne havde et ønske om at gøre op med kernefamilien og de traditionelle kønsroller. I kollektiverne kunne de realisere ideer omkring fællesøkonomi, fælles opdragelse af børnene, ligestilling mellem kønnene og seksuel frihed. Kollektiverne bestod i høj grad af venstreorienterede, der gik efter at udforske og eksperimentere med at overskride de fastsatte rammer og grænser. Det handlede om at gøre op med de traditionelle normer, regler og et system der var bygget på gammeldags værdier<sup>54</sup>. Om de sidste år af 60'erne skriver Morten Thing i *1968 - Dengang og nu*:

“Når jeg tænker på hændelser, som er blevet stående i erindringen med stor klarhed som udtryk for netop de sidste år af 1960'erne, er det en række inkongruente og ligeordnede hændelser, som alle tematiserer dimensionerne *fællesskab* og *frihed*.”<sup>55</sup>

I store træk var 70'ernes ungdomsoprør og seksuelle revolution udtryk for en tid fyldt med normbrud og opgør med traditionelle værdier. Fællesskab og frihed er kernebegreber i 60'erne og 70'ernes ungdomsoprør, og måske også de begreber, som har muliggjort en så stor og betydningsfuld revolution. Det lader til, at 70'erne ikke har været en betydningsløs epoke, når det kommer til vores syn på og forståelse af kærlighed og seksualitet i dag. Politisk handling, eksperimentering med forhold- og samlivsformer, køns- og identitetskampe var, og er stadig, medvirkende til udformningen af det samfund vi lever i i dag og hvilke diskurser der dominerer.

<sup>54</sup> Vallaume 2002-2005

<sup>55</sup> Andersen & Olsen 2004, 312

## Den polyamorøse bevægelse

Polyamori som begreb, blev første gang introduceret af Morning Glory Zell-Ravenheart i 1990 i artiklen *A Bouquet of Lovers* i magasinet *Green Egg*, men den polyamorøse måde at forstå kærligheden på er ældre end som så, og ligeledes findes der eksempler på livsstile der lignede den polyamorøse længere tilbage i tiden<sup>56</sup>. I vores undersøgelse af den polyamorøse bevægelses udvikling har tidsskriftet *Sexualities* vol. 9 (2006), som var en specialudgave omhandlende polyamori og nonmonogami, været velegnet til at få indblik i nogle kritiske og akademiske forskningsartikler på området. Et andet nyttigt værk har været *Understanding Non-Monogamies* (2009) af Meg Barker og Darren Langdrige. Bogens intention har været at samle forskellige forskningsartikler på området omkring nonmonogami, da der hovedsageligt kun har fandtes litteratur på området i form af podcasts, serier, avisartikler, små dokumentarer, og mest af alt 'selvhjælpsbøger'<sup>57</sup>. Videre har vi også brugt dele af Deborah Anapols bog *Polyamory in the 21st century* (2010), som blandt andet bygger på Anapols egne oplevelser og erfaringer fra det polyamorøse samfund i USA. Bogen giver indblik i både polyamoriens historie, kulturelle kontekst, etik og de vanskeligheder, man kan møde som polyamorøs i et mononormativ samfund.

### Den historiske udvikling

Polyamorøse samfund er formet af den seksuelle revolution siden starten af 1900-tallet. Især flere sociale bevægelser i 60'erne og 70'erne, som den seksuelle revolution, kvindefrigørelsen og kollektivbevægelsen, har sået frø for opblomstringen af polyamoriens bevægelse i starten af 90'erne<sup>58</sup>. Termet *polyamory* betyder "many" og "love" - altså flerkærlighed eller kærlighed til flere<sup>59</sup>. Begrebet kom ind i Oxford English Dictionary i 2006, hvor det fik betydningen: "The practice, state or ability of having more than one sexual loving relationship at the same time, with the full knowledge and consent of all partners involved."<sup>60</sup>

<sup>56</sup> Noël 2006: 617. Anapol 2010: 1

<sup>57</sup> Barker & Langdrige 2010, 3

<sup>58</sup> Noël 2006, 602, Haritaworn 2006, 517

<sup>59</sup> Anapol 2010: 1

<sup>60</sup> Zell-Ravenheart 1990

## Et kritisk blik på polyamori

I *A critical introduction to polyamory* skriver Haritaworn et al., at polyamorien i stor grad er blevet udbredt gennem selvhjælpsbøger, såsom *More than two* (2014) og *Ethical Slut* (1997). De kritiserer denne genre for i høj grad at psykologisere og individualisere sociale processer og dermed lægge ansvaret på individet for at opnå et funktionelt polyamorøst forhold<sup>61</sup>. Dermed ignorerer selvhjælpsbøgerne de sociale konstruktioner, den historiske kontekst og magtforholdene, samt den hvide vestlige verdens privilegier til at bedrive ”selvhjælp” uden tanke på mennesker, der allerede kæmper med at være et individ i verden. De skriver, at denne genres diskurs også er med til at opretholde en hetero- og mononormativ diskurs. Andie Nordgren udviklede i 2006 konceptet *relationsanarki*, da de<sup>62</sup> mente, at polyamori stadig opretholder en diskurs der bygger på monogame, heteronormative værdier, og at polyamori havde alt for mange ’regler’. Det var i sin helhed ikke normbrydende nok, og i sidste ende var det ikke noget de kunne identificere sig med<sup>63</sup>. Denne regelbundne form som Nordgren omtaler, kan ses i ’how-to-’, guide- og selvhjælpsbøger omkring polyamori. Fx starter artiklen *A Boquet of Lovers* starter med et afsnit, der hedder ’Rules of the Road’, hvor polyamori bliver præsenteret med primære og sekundære elskere og eksempler på regler, man burde etablere i sine forhold<sup>64</sup>. Endvidere kritiserer de den polyamorøse bevægelse for at være stærkt præget af primært at bestå af hvide, middelklasse mennesker og dermed ikke være ligeså mangfoldige, som de tilsyneladende skulle ønske at være<sup>65</sup>.

Til gengæld fremhæver tilrettelæggerne bag *A critical introduction to polyamory* andre positive sider ved polyamori. Fx at den polyamorøse bevægelse tror på, at det er værd at kæmpe for accepten og ligestillingen af kærlighed til mere end én person. At elske mere end én er både muligt, gyldigt og værdigt, og derudover kan det give et alternativ til de kapitalistiske og patriarkalske ideer om personlig ejendom. De skriver yderligere, at den generelt lille opbakning til polyamori blandt andet skyldes, at den polyamorøse bevægelse ikke søger, i modsætning til mange andre

61 Haritaworn 2006: 519-521

62 Heaney, 2018: Andie Nordgren identificerer sig med *de* og *dem* pronominer.

63 Anapol, 2010: 206-2017

64 Zell-Ravenheart 1990

65 Haritaworn 2006: 519-521.

bevægelser, at opnå en magtfuld eller herskende position i samfundet, ligesåvel som de ikke ønsker det i deres romantiske forhold.<sup>66</sup>

### **Polyamori i dag**

Indtil videre har vi set at det meste af den akademiske litteratur, vi har kunnet få fat i omhandlende polyamori, har været fra 00'erne. Altså er der gået 20 år, som selvfølgelig ikke er ubetydeligt for at forstå, hvordan polyamori udfolder sig; hvordan det omtales i medierne, hvor udbredt det er, og hvordan polyamorøse betragter sig selv og deres bevægelse. Derfor har vi været nødt til at ty til andre mere populærkulturelle medier, for at få noget at vide om fænomenet udbredelse og udvikling siden starten af 90'erne. Flere aviser og nyhedskanaler er begyndt at omtale polyamorøse og nonmonogame forhold med et sensationelt fokus, og ofte har de inddraget et interview med et polyamorøst par til at stille læsernes nysgerrighed overfor dette "nyopståede", "fremmede" fænomen. Fx skriver Politiken.dk en artikel med overskriften: "Astrid har Thomas og tre elskere, Thomas har kun Astrid" i 2019<sup>67</sup>. Ligeledes skriver nyheder.tv2.dk i 2018: "Bor tre dage ved kæresten og fire dage ved manden"<sup>68</sup> og lignende artikler, der understreger polyamoriens nuværende position som "anderledes" fra normen.

Flere medier skriver, at der ikke findes officielle tal på, hvor mange der lever som polyamorøse i Danmark i dag, da det ikke indgår i nogle af de 37 officielle familieformer man kan vælge mellem i Danmark<sup>69</sup>. Derimod skriver de, at man kan se et voksende antal mennesker, der lever i forskellige former for nonmonogame og polyamorøse forhold<sup>70</sup>. Samtidigt ses der et stigende antal medlemmer af facebookgruppen Polyamori i Danmark (1600 medlemmer 11/04 2020).<sup>71</sup> Disse indikatorer kan give et indtryk af, hvor mange mennesker der aktivt identificerer sig som polyamorøse eller med den polyamorøse livsstil. Tilsammen tegner det et billede af en bevægelse, der er accepteret som et i den mainstream debat om kærlighed og seksualitet, men som stadig fremstilles som en afvigelse fra det "normale".

<sup>66</sup> ibid., 518

<sup>67</sup> Dahlager 2019

<sup>68</sup> Toulstrup Eriksen & Linding 2018

<sup>69</sup> Larvsen 2013

<sup>70</sup> Samir Sørensen & Thomsen 2014

<sup>71</sup> Facebook: Polyamori i Danmark

## Analyse

### *Fri os fra kærligheden* af Suzanne Brøgger

*Fri os fra kærligheden* er Suzanne Brøggers svar på den seksuelle revolution, hvor hun var blandt de ledende i Danmark i 70'erne til at udtale sig om kærlighed, seksualitet, feminisme og ægteskab; emner der var på dagsordenen dengang og som stadig er aktuelle og til debat i dag. Til vores analyse har vi valgt at tage udgangspunkt i det kapitel der hedder "Monogami – Vor tids kannibalisme" (kapitel 9), da dette kapitel i høj grad har fokus på ægteskab, parforhold og kærlighed. Derudover vil vi også supplere med tekststykker fra kapitel 1, "Den allersidste tango", da dette kapitel behandler kærlighedens indtræden i ægteskabet i et historisk perspektiv og også fungerer som en introduktion til bogens temaer. Kapitlerne er brugbare til at belyse udviklingen af diskursen for fri kærlighed fra 70'erne frem til nu, fordi hun her reartikulerer, hvad kærlighed overhovedet er for en størrelse, og sætter begrebet i nye kontekster.

Vi kan se en kritik af det bestående kærlighedsbegreb allerede i bogens titel *Fri os fra kærligheden*. For hvem vil dog befries fra kærlighed? Titlen er opsigtsvækkende og provokerende, og langt de fleste mennesker ville reagere uforstående overfor, hvorfor dette dog skulle være et projekt. På bogens bagsidetekst står der, at bogen også kunne have heddet "På spor efter kærligheden". Er det så den samme kærlighed Brøgger er på søgen efter, som hun i titlen gør oprør mod? Titlen er sigende for dens intentioner og status som frigørelses- og oprørs- bog, og reflekterer perfekt tidsånden og dens paroler - revolution, lighed, frihed og kærlighed.

### **Dislokationen**

Tekstens dislokation er det monogame forhold, hvilket betyder, at der er blevet åbnet op for en reartikulation og ny betydningstilskrivelse af denne, ellers forholdsvis fastlåste betegnelse, og dens tilhørende momenter. Den måde Brøgger omtaler monogami og kærligheden i det monogame forhold, er usædvanligt eksplicit og et meget radikalt forsøg på betydningskabende reartikulation. Hendes italesættelse af monogami er vovet og radikal ift. graden af dislokation, som trods alt ikke var særlig stor i den brede befolkning på trods af stigende skilsmisserater og frigørelsesbevægelser. Når monogamiet er dislokationen, så er den *fri kærlighed* løsningen på problemet. Det er ideen om kærlighed, Brøgger forsøger at reartikulere ved at udsætte den hegemoniske mononormative kærlighedsdiskurs for kritik.

## **Knudepunkterne**

Vi har valgt at opstille *Fri kærlighed* og *kærlighed i monogamiet* som to knudepunkter for vores analyse. For at nærme os Brøggers forståelse og italesættelse af den fri kærlighed, har vi været nødsaget til også at undersøge hendes italesættelse af kærligheden i monogamiet. Dette skyldes, at Brøgger bruger størstedelen af teksten på at kritisere ægteskabet, parforholdet og den mononormative kærlighed, og ikke bruger meget tid på at beskrive den fri kærlighed. Da den fri kærlighed er vores hovedfokus i denne analyse, har vi valgt at opstille *kærlighed i monogamiet* som et antagonistisk knudepunkt. Det andet knudepunkt, *fri kærlighed*, bliver i høj grad artikulert i et modsætningsforhold til det antagonistiske knudepunkt - det bliver defineret i negationer. Vi ser også *Fri kærlighed* som et knudepunkt fordi det udgør løsningen på dislokationen, og dermed bliver det også det vigtigste knudepunkt for os.

Den første del af analysen vil være en undersøgelse af artikulationen af det antagonistiske knudepunkt *kærlighed i monogamiet*. Selvom det antagonistiske knudepunkt ikke er det centrale for vores analyse vil det blive analyseret som det første, da det fungerer som et brugbart værktøj til at låse op for forståelsen af den fri kærlighed. Ved at undersøge disse to knudepunkter kan vi lære noget om, hvordan diskursen om den fri kærlighed udartede sig med Brøgger og den seksuelle revolution i 70'erne.

## **Kærligheden i monogamiet og utroskab**

Et begreb Brøgger kæder monogamiet sammen med, er den velkendte betegner 'utroskab', som hun beskriver således:

“De sidste 800 år af Europas intime historie består af modsætningsforholdet mellem kærlighed og ægteskab og indebærer at halvdelen af europæernes ulykke kan opsummeres i begrebet utroskab.”<sup>72</sup>

Brøgger mener, at utroskab er en uundgåelig konsekvens af monogamiet, og et element hun endda definerer i direkte modsætning til kærlighed<sup>73</sup>. Utroskab bliver artikulert som en uundgåelig og ulykkelig følge af den europæiske monogame kærlighedsforståelse, og som årsag til ulykke, lidelse

<sup>72</sup> Brøgger 1973, 18

<sup>73</sup> *ibid.*, 158

og hævn-gerrighed. På trods af dette, er det alligevel den lidenskabelige, monogame kærlighedsforståelse der prises og sættes på en piedestal. Brøgger eksemplificerer utroskabens dramatiske og ulykkelige følger ved at referere til Elizabeth Taylors udsagn omkring utroskab: “(..) når stjernen Elizabeth Taylor forkynder, at hun sagtens kunne finde på at myrde sin elskede mand, så klapper vi alle sammen i vores små hænder og får tårer i øjnene ved tanken om, at dette er den ægte og store kærlighed.”<sup>74</sup>

### **Kærligheden i monogamiet som fravalg og forråelse**

Brøgger skriver, at når monogami fordrer utroskab, bliver konsekvensen at man på et tidspunkt bliver nødt til at tage et valg. Elementet valg, eller måske nærmere fravalg, bliver altså elementer som Brøgger kæder sammen med nodalpunktet “kærlighed i monogamiet”. Hun kæder elementet valg sammen med ord som “tvunget”, “med kniven for struben” og “forræderi”, og skriver, at valget bliver anset som et tegn på modenhed, især hvis valget falder på konen<sup>75</sup>. Der er tale om en reartikulation af betydningen af ‘valg’ eller ‘fravalg’, da disse betegnelser ikke nødvendigvis associeres med noget negativt i den dominerende diskurs. Som eksempel skriver Brøgger, at fravalget af fx ens elsker eller af andre nære relationer bliver anset som et bevis på ens kærlighed til den eneste ene og som et tegn på modenhed. Således bliver valget af ét menneske og fravalget af nogle andre set som en moralsk handling, der beviser hvor meget man elsker en udvalgt person. Brøgger erklærer sig uenig i denne forståelse af valget:

“Som om man overhovedet kan vælge mellem mennesker, der jo alle kan være lige gode, hver på sin måde.(...) når de har valgt eet menneske, har de som regel forrådt alle de andre. Det kaldes for kærlighed.”<sup>76</sup>

I den mononormative opfattelse af kærlighed ligger der altså en implicit forståelse af, at nogle mennesker må være bedre end andre, siden det kan lade sig gøre at vælge én fremfor andre. Brøgger betoner i stedet, at alle mennesker er gode på hver sin måde og mener, at udelukkelsen og “forræderiet” af andre mennesker er absurd.<sup>77</sup>

<sup>74</sup> ibid., 150

<sup>75</sup> ibid., 151

<sup>76</sup> ibid.

<sup>77</sup> ibid.



### **Kærligheden i monogamiet som eksklusiv, begrænset og egoistisk**

Brøgger forklarer, hvorfor fravalget er så nødvendigt i den monogame kærlighedsdiskurs ved at henvise til “æblekageteorien”. Æblekagen er en metafor for kærligheden som en begrænset, kvantificerbar størrelse, og via denne metafor prøver Brøgger at sige, at når hele æblekagen er spist, altså når al kærlighed er givet, er der ikke mere at give af.<sup>78</sup> I den mononormative diskurs om kærlighed findes der altså en forståelse af, at hvis man deler sin kærlighed ud over flere mennesker, vil hver enkel få en mindre del kærlighed. Brøgger finder endvidere forestillingen om “det monogame princip” uhensigtsmæssig og egoistisk, fordi de baserer sig på en forestilling om, at den anden person skal kunne dække alle ens behov:

“Det er noget virkelig højrovet og ukærligt ved det monogame princip, hvorefter man vil udgøre den elskedes hele lykke – og hvis dette ikke er muligt - hele ulykke. I kærlighedens navn sætter man den elskede “genstand” i en position, hvor han/hun skal dække alle ens behov. Det er der ingen der kan.”<sup>79</sup>

Sammenkædningen af elementet ‘genstand’ og elementet ‘elskede’ artikulerer relationen i det monogame forhold som en objektivering af den anden person, fordi man kræver, at den anden person skal kunne give én alt, hvad man behøver. Kærligheden bliver egoistisk. I forlængelse af ideen om, at partneren bør dække alle ens behov, bliver relationer udenfor det monogame forhold set skævt til: Man har (især som kvinde, skriver Brøgger) kun ‘ret’ til én ven – manden. Hvis man har betydningsfulde forhold udenfor relationen, vil det blive betragtet som unaturligt eller illoyalt, fordi “det skulle da ikke være nødvendigt”<sup>80</sup>. Ordvalget ‘ret’ viser, at kærligheden ikke kun er en indre følelse, men også noget man “gør” - en gøren med konstruerede rammer og regler, som ikke er naturligt givet.

<sup>78</sup> ibid., 154

<sup>79</sup> ibid., 155

<sup>80</sup> ibid., 152

## **Kærligheden i monogamiet som automatiseret og kapitalistisk**

“Ifølge brugsanvisninger på det lykkelige ægteskab er idealet et gnidningsløst fungerende team. (...) Så længe kærlighed er en vareudveksling mellem automater, en udveksling af personlighedslager, hvor det yderste håb er en fair handel, da kan samfundet fungere.”<sup>81</sup>

Brøgger artikulerer kærligheden i monogamiet som en form for kapitalistisk vareudveksling og handel og som noget der følger en brugsanvisning - noget automatiseret og skemalagt. Sammenkædningen af momenter tilskriver kærligheden i monogamiet en fremmedhed, unaturlighed og usmagelig sammenhæng med det kapitalistiske forbrugersamfund. Brugen af elementet brugsanvisning er en måde for Brøgger at artikulere, at parforholdet blot følger en opskrift på den “perfekte” livsform. Det er en livsstil, som mennesker blindt følger, som er “det ideelle for produktionen (...) og sluser det [individet] ind i produktionen uden at det mærkes som tvang, men højst som nødvendighed.”<sup>82</sup>

I hendes ordvalg ligger der en eksplicit systemkritik. Det monogame parforhold er en institution, der fungerer som skalkeskjul for reproduktionen af den ukritiske indstilling til samfundet og kapitalismen. Her er tale om en radikal reartikulation af den monogame kærlighed, nærmest som et resultat af det onde systems produktion af individers “falske bevidsthed”.

## **Kærligheden i monogamiet som tryghed og sikkerhed**

“Det, vi er socialt betinget til at forvente er ikke kærlighed, men tryghed og sikkerhed.”<sup>83</sup> I citatet som Brøgger låner af psykiateren Davis Cooper, bliver elementerne tryghed og sikkerhed kædet sammen med monogamiet og stillet i et modsætningsforhold til kærlighed. Denne sikkerhed bygger på en forventning om, at ens partner aldrig vil forlade én, og at det derfor er trygt. Men Brøgger argumenterer for, at dette er en martrende oplevelse især for kvinden, fordi langt de fleste mænd i hendes optik er utro i større eller mindre grad. Derfor er det en illusion, at ægteskabet eller parforholdet er trygt, og ligeledes at det er monogamt, da det tilsyneladende kun er en af parterne, der rent faktisk forbliver monogame.

<sup>81</sup> *ibid.*, 156

<sup>82</sup> *ibid.*, 157

<sup>83</sup> David Cooper i: Brøgger 1973, 157

## **Kærligheden i monogamiet som patriarkalsk og kvindens “natur“**

Det monogame forhold bygger på forestillingen om kvindens natur som monogam, men denne forestilling stemmer ikke, mener Brøgger. Hun forklarer kvindens monogame “natur” med mandens overordnede magtposition overfor kvinden. Hendes “natur” bygger på strenge forventninger fra samfundets side om kvindens forpligtelser overfor manden, og det snævre handlerum kvinden har til rådighed, hvis hun skal ‘gøre sin kvindelighed rigtigt’. Kvindens “natur” er en indlært egenskab, som forhindrer hende i at udleve sin seksualitet, være sig selv og leve sit liv frit<sup>84</sup>. Brøgger mener, at kvindens seksuelle frigørelse kan være med til at vælte monogamiets hegemoniske status, fordi det er forestillingen om kvindens monogame natur, der fungerer som monogamiets byggesten og bærende element. I denne forbindelse bringer Brøgger “det åbne ægteskab” på banen som et skridt hen imod seksuel lighed: “(...) det, man i Amerika kalder for “det åbne ægteskab” (...) [betyder] for første gang noget i retning af sexuel lighed – som et skridt på vejen bort fra den monogame kannibalisme.”<sup>85</sup>

Selvom “det åbne ægteskab” kun nævnes en enkelt gang og ikke kommenteres på yderligere, er det tydeligt, at Brøgger ser det som et alternativ til det monogame forhold, til kernefamilien og som en mulighed for kvinden til at erobre sin seksualitet. Kvindens erotiske potentiale bliver “et våben”<sup>86</sup>, som Brøgger tidligere kalder det, der kan frigøre kvinden, føre til mere seksuel lighed og åbne op for en revision af kønnenes stilling overfor hinanden<sup>87</sup>.

## **Kærligheden i monogamiet som institutionaliseret kannibalisme**

Brøgger kalder det monogame parforhold “den institutionaliserede kannibalisme”<sup>88</sup>. Momentet “kannibalisme” sammenkædet med “institutionaliseret”, skaber en ny ukonventionel betydningstilskrivelse, da de hver for sig normalt indeholder meget modstridende betydninger; noget grotesk og primitivt overfor noget bureaukratiseret, ordnet og traditionsfast. Hun prøver her at artikulere den dræbende effekt monogamiet kan have på parterne involveret i forholdet; at man risikerer at destruere både sig selv og sin partner. Brøgger siger altså, at denne groteske,

<sup>84</sup> Brøgger 1973, 158

<sup>85</sup> *ibid.*, 161

<sup>86</sup> *ibid.*, 159

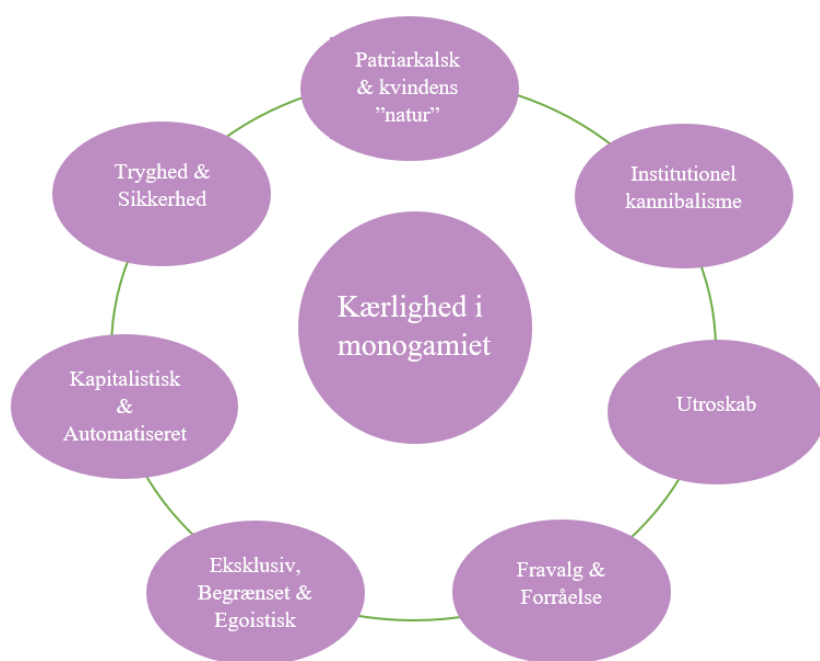
<sup>87</sup> *ibid.*, 161

<sup>88</sup> *ibid.*, 152

destruktive, æden-hinanden-op er en helt legitim institutionaliseret del af samfundet. “Kannibalismen” består af usunde irrationelle følelser, såsom jalousi, egoisme og hævngrædighed, som resulterer i, at der ikke er plads til det enkelte individ som et helt menneske i de “kannibalistiske” monogame forhold.

### Sammenkædning af artikulationerne

I det ovenstående afsnit har vi inddelt de forskellige artikulationer af kærlighed i monogamiet, som Brøgger skriver frem i sin tekst. Vi har dernæst sammenkædet disse artikulationer til en ækvivalenskæde, som vist på illustrationen nedenunder. Illustrationen fungerer som et analytisk redskab til at skabe overblik og give en klarere forståelse, hvilket vil hjælpe den videre analyse og sammenligning på vej.



I ækvivalenskæden bliver kærligheden i monogamiet italesat meget negativt. Kærlighed i monogamiet bliver italesat i relation til alt fra kapitalistisk, kannibalisme, eksklusivitet, egoisme, fravalg og forråelse. Denne ækvivalenskæde adskiller sig meget fra den måde Brøgger betydningsstilskriver den fri kærlighed.

### **Fri kærlighed som knudepunkt**

Udover vores første knudepunkt, kærlighed i monogamiet, har vi som sagt valgt et andet knudepunkt – nemlig den fri kærlighed. Dette knudepunkts artikulationer og betydningstilskrivelser danner sig delvist på baggrund af det Brøgger selv udtrykker om den fri kærlighed og delvist på baggrund af, hvad vi kan aflæse som et modsætningsforhold til den første ækvivalenskæde, som udgør antagonist til den fri kærlighed. I stedet for direkte at foreslå en alternativ forståelse af, hvad kærlighed er, definerer hun ofte den fri kærlighed i modsætning til den dominerende mononormative kærlighedsdiskurs.

### **Fri kærlighed som indstilling**

Brøgger forsøger at komme tættere på kærlighedens væsen ved at henvise til Erich Fromm:

“Kærlighed er ikke først og fremmest et forhold til en bestemt person. Det er en holdning, en indstilling, der er afgørende for et menneskes forhold til tilværelsen som sådan, ikke blot en elsket “genstand”. Hvis et menneske kun elsker eet andet menneske og er ligeglad med alle andre medmennesker, er dets kærlighed ikke kærlighed, men en symbiotisk tilknytning eller udvidet egoisme. (...) Hvis jeg virkelig elsker eet menneske, elsker jeg alle mennesker, hele verden, livet...”<sup>89</sup>

Brøgger artikulerer via Fromm, kærlighed i relation til elementerne holdning og indstilling til tilværelsen. Brøgger kommenterer videre, at kærlighed bygger på evnen til at elske, at det er en kunst<sup>90</sup>. Hun laver en allegorisk sammenligning med kunsten at male – man bliver ikke dygtig til dette ved at finde det rette motiv, men ved at øve sig. Sådan forholder det sig også med kærligheden, som er en evne og kunst, man kan opøve og derefter rette mod verden. Kærligheden bliver altså kædet sammen med elementerne holdning, indstilling, evne og kunst, hvilket tilskriver kærlighed en helt anden betydning. Det handler ikke om den elskede som “genstand”. Brøgger fokuserer på det elskende subjekt og ikke på det elskede objekt: kærlighedens optræden er bestemt af menneskets indstilling til verden, som både kan opøves og forbedres. Kærligheden skal ikke bindes op på et enkelt menneske alene, sådan som monogamiet forstår kærligheden. Denne genstandsrettede kærlighed er ifølge Fromm og Brøgger blot “udvidet egoisme”. Dét at søge et

<sup>89</sup> Fromm i: Brøgger 1973, 153

<sup>90</sup> *ibid.*

rent, monogamt forhold til nogen medfører udelukkelse af både andre personer og i sidste ende kærligheden selv. Kærligheden er en "indstilling" til livet, som er større og kan omfavne mere end en enkelt person - den kan brede sig til alle aspekter af tilværelsen.

### **Fri kærlighed som ubegrænset og som nærhed med alle**

Brøgger reartikulerer også kærligheden som en grænseløs og udtømmelig kraft. Hun skriver, at "jo mere man giver jo mere har man at give, kærlighed er noget der yngler, en kraft der fremkalder kærlighed."<sup>91</sup> Her bliver kærligheden eksplicit beskrevet som en kraft – en kilde der kan give noget, i modsætning til monogamiet, som hun kalder en begrænsning<sup>92</sup>. Brøgger vil udenom "æblekageteoriens" forestilling om den begrænsede og opbrugelige kærlighed - hun betragter kærligheden større end det:

"Gad egentlig vidst, hvordan man fra spæd finder ud af, *hvor meget man må elske...* Det forekommer mig at være et meget kompliceret regnestykke således at skulle tilpasse kærligheden til forholdene. Når kærlighed skal være på den måde, kan den også være ligemeget."<sup>93</sup>

Kærlighedens monogame form er blevet forvrænget til en grad der gør den ligegyldig, ligeså meget som den er "en hån mod menneskers længsel efter forening"<sup>94</sup> Den ægte og fri kærlighed kan ikke overleve når den gøres til "et monogamt princip der udelukker nærhed og intimitet med alle andre"<sup>95</sup>. Vi kan se her, at elementerne nærhed og intimitet med andre end ens partner, er noget som Brøgger tillægger værdi, og dette genspejles i hendes opfattelse af den fri kærlighed. Brøgger betydningsstilskriver den fri kærlighed med momenterne intimitet, nærhed og forening med "alle andre", og mener at den ikke er genstandsrettet mod et enkelt menneske

### **Fri kærlighed som forening af krop og sjæl**

Brøgger skriver, at den måde kærligheden er blevet dyrket, har lænet sig op ad en dualistisk forståelse af mennesket og splittelsen mellem krop og sjæl - "modsætningen mellem Agape og

91 Brøgger 1973, 154

92 ibid.

93 ibid., 153

94 ibid., 157

95 ibid.

Eros”<sup>96</sup>. Det kristne kærlighedsbegreb Agape, er den rene åndelige kærlighed, mens det græske kærlighedsbegreb, Eros, også inkluderer erotikken. Brøgger henviser til Platon og hans *Symposion* for at argumentere for en mere holistisk forståelse af kærligheden som en forening mellem krop og ånd:

“(..) “Symposion” [indeholder] trods alt en hyldest til ånd og kød som eet ud af samme stykke. For så vidt jeg husker fører Eros’ begær efter en skøn krop til en anden ... og endeligt til alle skønne kroppe, for “skønheden i en krop er beslægtet med skønheden i en anden”, og det ville være tåbeligt ikke at erkende, at “skønheden i alle kroppe er en og samme.”<sup>97</sup>

Som vi forstår Brøgger og hendes brug af *Symposion*, skal begærets bevægelse fra én skøn krop til alle kroppe, forstås i lyset af “kærlighed som indstilling”. Begæret må ligesom kærligheden være en ubegrænset kraft, en indstilling, og en længsel efter skønhed og forening med andre kroppe. Hvis begæret ikke er rettet mod en specifik krop, kan det måske heller ikke siges, kun at høre til kroppen og det fysiske. Skønheden som findes i alle kroppe, forekommer som en åndelig kraft mere end blot noget materielt, fysisk og kødeligt, og kan derfor ikke tilskrives en entydig rodfæstning i kroppen. Brøgger reartikulerer den dualistiske forståelse af kærligheden og artikulerer den mere holistisk: Kærligheden indeholder både det kropslige og det åndelige - Agape og Eros bør forenes og begæret bør ikke betragtes som en trussel mod kærligheden. Når kærligheden og begæret lader sig bevæge grænseløst, ville det være tåbeligt at begrænse kærligheden til ét menneske - den bør kunne udbredes og deles mellem alle.

### **Fri kærlighed som liv, spontanitet og naturlighed**

“(..)livet og kærligheden er en trussel, det gælder så vidt muligt om at undgå begge dele.”<sup>98</sup> Her artikuleres kærligheden i relation til elementet “livet”, fordi det er livsskabende og opvækkende. Brøgger skriver, at den fri kærlighed er en trussel, fordi den truer monogamiet, der fastholder mennesker i nogle låste rammer. Hvis man lod livet og den fri kærlighed leve, ville monogamiet ophøre med at eksistere. Den fri kærligheds sammenkædning med “livet”, fremstår også som et

<sup>96</sup> ibid., 153

<sup>97</sup> ibid.

<sup>98</sup> ibid., 152

modsnævningsforhold til kærligheden i monogamiet, som Brøgger italesætter som et program<sup>99</sup>, “forretningsanliggende” eller “projekt mellem automater” med en tilhørende “brugsanvisning”<sup>100</sup>. Den fri kærlighed er livlig, naturlig og spontan.

### **Fri kærlighed som anarkistisk kraft**

I kapitel 1 beskriver Brøgger kærligheden som en anarkistisk kraft, hvilket måske er den mest eksplicitte italesættelse af Brøggers opfattelse af den fri kærlighed:

“Kærligheden har altid være en anarkistisk kraft og for at tæmme den har man udfra del og hersk princippet delt mennesker op i ånd og kød, sjæl og legeme, intelligens og seksualitet. (...) I hvert fald sporer man en længsel efter at forene geniet med genitalierne, som oprindeligt hørte sammen – og ikke mindst længslen efter at blive forenet med andre”<sup>101</sup>

Denne reartikulation, kan vi se afspejlet som en gennemgående tematik i Brøggers måde at italesætte kærlighed. Begge betegnelser; anarkistisk og kraft er ord, som stiller sig i et modsætningsforhold til Brøggers artikulation af den mononormative kærlighed. Elementet anarkistisk konnoterer utæmmelig, spontan, vild, oprørsk og med en stærk værdsættelse af individet og tro på dets evne til at leve harmonisk med sine medmennesker. Elementet kraft indeholder betydninger som: genstandsløs, stærk, levende og naturlig. Brøgger mener, at den ægte, anarkistiske kærlighed er blevet forsøgt “tæmmet” af det monogame system. Brøgger mener også, at kærligheden forener mennesker - den dækker og indeslutter det hele. I samfundets hegemoniske diskurs omkring kærligheden, længes hun efter netop denne betoning af fællesskab og en kærlighed som kan forene mennesker. Hun vil gøre kærligheden grænseløs, fri og forenende og det er heri hendes hegemoniske projekt består, hvor alle indsnævrende og ekskluderende grænser sprænges.

<sup>99</sup> ibid.

<sup>100</sup> ibid., 156

<sup>101</sup> ibid., 19



## **Fri kærlighed som kvindefrigørende og upatriarkalsk**

Brøgger mener, at kvindens seksualitet i monogamiet er stærkt begrænset af de snævre rammer der er for kvindens rolle i samfundet. Men i den fri kærlighed ligger der for Brøgger et frigørende potentiale, og en mulighed for at revurdere kønnenes stilling i forhold til hinanden:

“Hvis kvinderne begyndte at realiserer deres erotiske potentiel (...) ville vi vide lidt om hvor vi står kønnene imellem, for i øjeblikket hviler mandens “positive” seksualitet udelukkende på kvindens negative opfattelse af sig selv og sine muligheder.”<sup>102</sup>

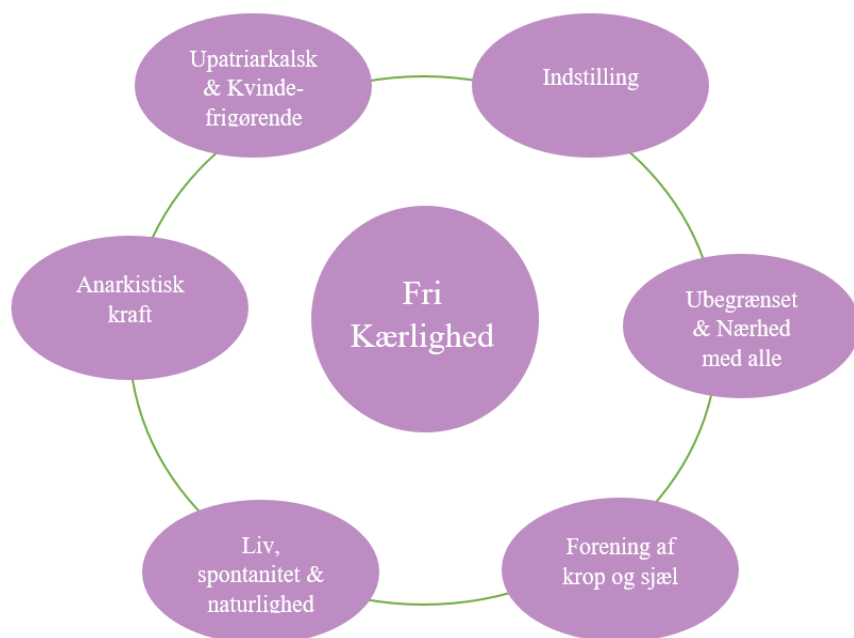
Hvis kvinden frigjorde sig fra kvinderollens snærende bånd hvad angår seksualitet, ville det også åbne op for et nyt, langt mere positivt selvbillede. Brøgger skriver endvidere, at mandens overlegne seksuelle status og kvindens “afhængighed” og “angst” for at blive forladt ville blive rystet, hvis begge parter kunne udleve deres seksualitet<sup>103</sup>. En kvindeidentitet med en mere aktiv seksualitet ville have potentiale til at frigøre hende fra den passive, biedermeierske “venteposition” i hjemmet, fordi manden ikke længere vil kunne betragte kvinden som deres private “ejendom”. Den fri kærlighed bliver altså kædet sammen med et kvindefrigørende potentiale og et opgør med kønnenes positioner overfor hinanden.

### **Sammenkædning af artikulationer**

I det ovenstående afsnit har vi inddelt de forskellige artikulationer af den fri kærlighed, som Brøgger skriver frem i sin tekst. Vi har sammenkædet de forskellige artikulationer med deres centrale elementer og momenter til en ækvivalenskæde for fri kærlighed.

<sup>102</sup> *ibid.*, 161

<sup>103</sup> *ibid.*, 160



Illustrationen ovenover demonstrerer momenterne tilknyttet den fri kærlighed, og som beskrevet i analysen bliver disse momenter artikulert som positive og frigørende. Hendes artikulation af den fri kærlighed står i stor kontrast til den monogame kærlighed, som står i et antagonistisk forhold til hendes artikulationsforsøg og hegemoniske projekt.

### **Konklusion af *Fri os fra kærligheden* analyse**

Brøggers hegemoniske projekt går ud på at reartikulere kærligheden, så den ikke defineres gennem ægteskab og monogame parforhold, men reflekterer, hvad fri kærlighed i virkeligheden er. For at Brøgger skal kunne lykkes med sit hegemoniske projekt, kan den mononormative kærlighed ikke fortsætte med at eksistere. Hun mener ovenikøbet, at hvis kærlighed frigøres vil den opløse monogamiet, fordi de ikke *kan* sameksistere. Ifølge Brøgger udgør den fri kærlighed altså et antagonistisk forhold til monogamiet, der er derfor tale om en antagonistisk konflikt imellem de to diskurser.

Måske er dét at kalde kærligheden en anarkistisk kraft, det mest sigende for den måde Brøgger reartikulerer kærligheden. Herigennem afspejles den kritik hun retter mod monogamiet som værende regelbundet og mekanisk, hvorimod hun ser den fri kærlighed som fri og vild. Ydermere er det en kraft, som mennesker ikke kan eller burde styre. Endvidere kalder hun den mononormative kærlighed for en "vareudveksling", hvilket tydeligt afspejler en kritik af systemet og kapitalismen. Hendes måde at italesætte monogamiet som et fravalg og eksklusion af andre,

kan vi se som en kritik af den voksende individualisering i et kapitalistisk system. Brøgger savner fællesskabet og foreningen mellem mennesker, hvilket den fri kærlighed kan give. Hun anser monogamiet som en individualistisk og egoistisk tankegang - en institutionaliseret kannibalisme, hvor man mister sig selv, ligeså meget som man mister fællesskabet.

*Fri os fra kærligheden* afspejler 70'ernes tidsånd på en karakteristisk måde. Det er tydeligt, at det er et oprør og et forsøg på at bryde med normer, traditionelle kønsroller, parforhold, kapitalisme og systemet. Brøgger udråber sin utilfredshed med et samfund styret af fastlagte rammer for en individualistisk kærlighed, og en længsel mod fællesskabet. Det står klart for enhver, at den dominerende kærlighedsdiskurs stadig er monogam. Men hvordan mon forståelsen af kærlighed ser ud blandt den polyamorøse bevægelse i Danmark i dag - den nutidige alternative "kærlighedsbevægelse"?

## *Polyamorøs?* af Naomi Hagelberg

*Polyamorøs?* blev udgivet i foråret 2020 og initiativtageren bag er Naomi Hagelberg. Værket består af en samling personlige historier fra 104 personer, der fortæller, hvordan de opdagede at de var polyamorøse. Hagelberg er født i 1975, uddannet cand.scient.biolog og har studeret polyamori siden 2010<sup>104</sup>. Hun sidder i bestyrelsen i *Foreningen Polyamori Danmark* og underviser terapeuter, sociologer, journalister mm. i polyamori<sup>105</sup>. Man kan dermed sige, at hun er aktiv i udbredelsen af den polyamorøse identitets eksistens og udfoldelse.

I værkets indledning skriver Hagelberg om bogens udformning: “I denne bog fortæller 100+ modige mennesker om hvordan de opdagede, at de var polyamorøse.”<sup>106</sup> At hun omtaler dem som modige, skaber et billede af, at polyamorøsitet falder udenfor normen og måske er tabubelagt. Hagelberg skriver, at hun har valgt at lade fortællernes beretninger være skrevet, som de var indsendt til hende for derigennem at muliggøre, at folk kan genkende sig selv i de polyamorøses historier: “Vi er nemlig ikke så anderledes end de monogame. Vi er en lige så divers gruppe, med den undtagelse, at vi anerkender, at vi selv kan føle kærlighed for mere end 1 person ad gangen.”<sup>107</sup> Hendes håb er at skabe større forståelse og accept af de polyamorøse, at sprede viden om alternativer til monogami og at give information, samt skabe en følelse af såkaldt “selvgenkendelse”<sup>108</sup> til alle nybegyndere i polyamori. Værkets titel skal ikke forstås som et spørgsmålstejn til polyamori, men til den hegemoniske status, monogamiet har. Hagelberg opfordrer dermed indirekte læseren til at forholde sig spørgende overfor den måde, vi forstår, indgår i og dyrker romantiske relationer. Vi har udvalgt 10 fortællinger fra personer, der opdagede at de var polyamorøse i årstallene 2002 – 2019. Hagelberg har valgt at inddele bogen efter det årstal, de fandt ud af, at de var polyamorøse. Det er dermed gennemgående for bogen, at omdrejningspunktet er opdagelsen af ens polyamorøsitet. Da værket er en e-bog, er der ikke nogle faste sidetal. Det er derfor ikke muligt at henvise med sidetal, og vi har valgt at henvise til vores citater med årstallet og fortællerens navn.

104 bog-ide.dk: Bøger skrevet af Naomi Hagelberg

105 Naomi Hagelberg, symbiot.dk

106 Hagelberg 2020, Introduktion

107 ibid.

108 Hagelbergs eget ord, ibid.

De udvalgte fortællinger er:

2002 – Mik – 21 år - Storkøbenhavn

2010 – Line – 33 år - København

2012 - Mia - 28 år - Nordjylland

2012 - Jens - 49 år - Sjælland

2018 – Kim – 62 år - Fyn

2018 – Mikael – 26 år - Storkøbenhavn.

2018 - Carla - 31 år - Norddjurs

2019 –Mathias – 23 år - Vestsjælland

2019 – Tina – 43 år - Skanderborg

2019 – Hejdi – 46 år - Sjælland

### **Dislokationen**

I introduktionen til *Polyamorøs?* beskriver Hagelberg en række samfundsmæssige og politiske strukturer, der fordrer, at man lever i monogame parforhold. Hagelberg belyser, hvordan det monogame parforhold er en dybt forankret norm i samfundet, som de færreste betvivler:

“De fleste mennesker i Danmark er vokset op i en monogam kultur. Fra vores forældre, venner, arbejde og medier fortæller vi, at monogamiet er det normale. Det forventes at du finder én person, som du bliver forelsket i.”<sup>109</sup>

Samtidig med dette lever vi i en tid, hvor medier ofte fremstiller sex, som noget der ikke nødvendigvis skal udleves monogamt, og at danskere ofte praler af et seksuelt frisind.<sup>110</sup> I Hagelbergs indledning tydeliggøres hendes agenda med værket, da hun udtrykker, at der skal være plads til andre kærlighedsformer end den monogame. Dermed er dislokationen den *mononormative kærlighed*, og hun ønsker at reartikulere normen for kærlighed og parforhold. Ønsket om politiske ændringer fylder dog stort set ikke i resten af bogen. Her beskriver fortællerne i stedet, hvordan de opdagede, at de var polyamorøse.

<sup>109</sup> ibid.

<sup>110</sup> ibid.

## **Knudepunktet**

I bogen artikulerer fortællerne hvad polyamorøs kærlighed er, hvordan det er at være polyamorøs, og hvordan de udlever deres seksualitet. Derfor har vi valgt polyamorøs kærlighed som knudepunktet for vores analyse. Både polyamori og kærlighed er flydende betegnelser, som mange forskellige aktører forsøger at meningstilskrive. Polyamori er et relativt nyt ord i Danmark, som hver af fortællerne har forskellige syn på - det er dermed en identitet, der stadig er til forhandling.

## **Polyamori som et åbenbarende ord**

I beskrivelsen af værket formuleres det at man finder ud af, eller opdager<sup>111</sup> at man er polyamorøs. Disse ord betydningstilskriver selve mødet med ordet polyamori, som et omdrejningspunkt i fortællingerne. Selve ordet polyamori bliver nøglen til, at polyamorøse kan åbne op for en ny forståelse af dem selv, og derved artikuleres selve ordets eksistens som en åbenbaring: “[Polyamori] var dét jeg følte der passede på mig og som var præcis det jeg havde tænkt i flere år - bare uden at vide, at det havde et navn.”<sup>112</sup> Opdagelsen af ordet bliver dermed afgørende for at kunne udtrykke, give mening til og rumme det polyamorøse liv. Før opdagelsen af ordet, beskriver de at ‘føle sig forkerte’ eller tro, at der er noget galt med deres forhold fordi de forelsker sig i andre end deres kærestes<sup>113</sup>. Ordet polyamori er derfor åbenbarende, da de finder ud af, at de netop ikke er forkerte, blot polyamorøse. Selve værkets ønske er også at udbrede kendskabet til ordet. Dette er motiveret af, at mange ikke kender til polyamori, og måske derfor kan føle sig forkerte indenfor den mononormative kærlighedsdiskurs. Fortællerne artikulerer en taknemmelighed for dette implicite projekt i værket<sup>114</sup>.

## **Polyamorøs kærlighed som en læringsproces**

I fortællingerne bliver dét at opdage ordet og livsstilen polyamori, sammenkædet med at være starten på en proces. Flere af fortællerne bruger momenterne ‘nybegyndere’, ‘nye’<sup>115</sup> eller ‘grønne’<sup>116</sup> til at beskrive deres nye liv som polyamorøse. Dette angiver, at de netop har ‘opdaget

<sup>111</sup> ibid., Introduktion

<sup>112</sup> ibid., 2019-Sasja

<sup>113</sup> ibid., 2010-Line

<sup>114</sup> ibid., 2019-Sasja

<sup>115</sup> ibid., 2018-Mikael

<sup>116</sup> ibid., 2019-Hejdi

dem selv' og samtidig artikulerer det også, at man kan blive mere erfaren indenfor polyamori. I det de udtrykker, at de søger viden igennem bøger, tv, facebooksider<sup>117</sup> og skal lære, hvordan man bedst kan formidle sin polyamorøsitet til nye bekendtskaber<sup>118</sup>, betydningstilskrives polyamorøs kærlighed, som en læringsproces. Den polyamorøse kærlighed beskrives nemlig med en værdsættelse for de hårde aspekter:

“Det er både det smukke og det ufatteligt opslidende ved at være i et åbent og/eller polyamorøst forhold har jeg nu erfaret; at man bliver nødt til at deale med ALLE sine følelser, også jalousien, mindreværdsfølelserne, forladthedsfølelserne osv., som man måske ellers ikke har haft lyst til at kigge på (..) hold nu op, hvor er det hårdt!! Men det er også mega berigende, sundt og udviklende i sidste ende.”<sup>119</sup>

Ved at sammenkædne betegnelserne smuk, berigende og sundt, dannes en artikulation om, at den opslidende og hårde modgang er det hele værd i polyamorøs kærlighed, da det i sidste ende udvikler én. Håndteringen af egne følelser bliver derfor artikuleret, som oparbejdelsen af en evne indenfor polyamorøs kærlighed.

### **Den polyamorøse kærligheds værdisæt og lingo**

Polyamorøs kærlighed bliver tilskrevet bestemte værdier og begreber, der skal tillæres. Som grundlægger af begrebet polyamori, har Zell-Ravenheart beskrevet de forskellige måder at dyrke og tilgå polyamori, hvilket hun tilknytter bestemte begreber<sup>120</sup>. Dette betyder, at der allerede er nogle tilskrevne momenter i diskursen om polyamorøs kærlighed, hvilket vi eksempelvis kan se ved Mikael, som eksplicit udtrykker, at han gerne vil lære “de særlige polyamorøse begreber”. Som en af de eneste fortællere, bruger Jens momentet ‘medglæde’, som er et nyt begreb, der dækker over at dele sin partners glæde ved deres øvrige romantiske forhold, hvilket er et tilsyneladende udbredt fænomen indenfor polyamori. Samtidig bruger en af fortællerne Mia, momenterne primære og sekundære partnere til at skelne og beskrive prioritering af partnere. Det

<sup>117</sup> ibid., 2018-Kim

<sup>118</sup> ibid., 2019-Sasja

<sup>119</sup> ibid., 2012-Mia

<sup>120</sup> Zell-Ravenheart, 1990

er dog ikke alle som bruger disse momenter, men alligevel er de enige i værdierne om, at man skal indgå i samtale med sin(e) partner(e), være åbne, ærlige, og have tillid og tryghed mellem ens partnere. Derudover betydningstilskrives polyamorøs kærlighed specifikt værdien åbenhed - både omkring sine følelser og overfor andre levemåder<sup>121</sup>.

### **Polyamorøse kærlighed som rummeligt og selvrealisering**

Fortællerne betydningstilskriver polyamorøs kærlighed med, at det skaber rum til selvrealisering. I forlængelse af polyamori som et åbenbarende ord, angiver fortællerne, at de har realiseret en del af dem selv ved at opdage polyamori. Polyamori er ikke bare et nøgleord til at forstå dem selv, men også en måde at fortolke og forhandle sin identitet i sociale relationer. I stedet for monogamiets "hårde"<sup>122</sup> og "stramme"<sup>123</sup> rammer, artikulerer de, at man opnår en befriende åbenhed igennem polyamorøs kærlighed, hvor man i stedet rummer hinanden, som man reelt er og vil være<sup>124</sup>. De betydningstilskriver polyamori gennem elementet rummelighed: Nu "springer [de] ud"<sup>125</sup> og føler en "anden ro i sig selv"<sup>126</sup>, hvor de kan "være fri til at gøre som de vil"<sup>127</sup>. Dette står i modsætning til den måde, de polyamorøse beskriver at have følt sig hæmmet eller fanget i monogamiets faste rammer - at de har undertrykt deres identitet som polyamorøs. De artikulerer polyamorøs kærlighed ved, at der er plads til at udleve og være sig selv i det polyamorøse miljø<sup>128</sup>, fordi ordet rummer flere partnere og mere kærlighed<sup>129</sup>.

### **Polyamorøs kærlighed er at være fri og ikke eje hinanden**

I betydningstilskrivelsen af polyamorøs kærlighed anvendes momenterne fri og uden ejerskab. Dog skabes der forskellige betydninger for artikulationen af denne frihed, alt efter hvordan fortællerne formulerer sig. Flere af dem beskriver, hvordan de i parforhold har følt sig fanget, hvis de ikke måtte føle kærlighed til andre end deres partner. Jens beskriver to forhold, der er endt i

121 Hagelberg 2020, 2018-Carla

122 ibid., 2019-Sasja

123 ibid., 2012-Jens

124 ibid.

125 ibid., 2018-Carla

126 ibid., 2019-Sasja

127 ibid.

128 ibid., 2018-Mikael

129 ibid., 2012-Jens



skilsmisse, fordi han ikke kunne udleve sin polyamorøse side. I det forhold han er i nu, bruger han elementerne åbenhed og ærlighed til at betydningstilskrive dét, at kunne være sammen med andre – hvilket dog endnu ikke har været relevant for ham. Friheden og dét at have “mulighed for det” er nok – at de ikke *ejer* hinanden. Men det gælder også den anden vej om at kunne give sin partner frihed.

For den polyamorøse gælder det om, at kunne rumme og bearbejde de svære følelser der måtte opstå ved at lade sin partner være sammen med andre. Det handler om ikke at blive ejet eller eje sin partner(e). Sasja skriver: “Jeg har altid haft en STOR frihedstrang og har forventet det af partnere lige så vel som jeg har givet dem meget stor frihed. Jeg har aldrig følt, at jeg skulle eje et andet menneske.”<sup>130</sup> På denne måde artikuleres ønsket om frihed, som noget der eksisterer inden i Sasja, og som altid har været der - også inden hun erkendte sin polyamorøse identitet. For andre er friheden dét at kunne stille spørgsmål ved mononormativiteten:

“Når man tænker på den typiske kliche med at man skal være sammen med den, man danner partner med, hvorfor så begrænse sig. Hvorfor ikke stille spørgsmålet ‘er det virkelig, det eneste der er?’ Spørger man sig selv om det, kan det være at man lige pludselig finder kæder, som man har på, som man reelt sidder med nøglen til.”<sup>131</sup>

Friheden for Mathias er altså at kunne stille spørgsmål til det man gør, og dermed opdage de “kæder” man har på. Dette bliver en metafor for ufrihed - at have monogamiets kæder på. Nøglen bliver den måde man kan gøre sig fri på, som for Mathias´ konkrete tilfælde var at åbne forholdet med sin kæreste op.

### **Polyamorøs som identitet**

Idet fortællerne skriver, at de ‘er’ polyamorøse, bliver ordet ‘er’ et moment i ækvivalenskæden til polyamorøs kærlighed. Flere beskriver det, som noget indre de har måttet undertrykke, indtil ordet polyamori, muliggjorde og skabte rum til deres egentlige identitet: “Ordet har kærlighed i sig, det beskriver mig, ikke mit forhold eller sexliv. Også når jeg har været single eller i cølibat så er jeg

<sup>130</sup> *ibid.*, 2019-Sasja

<sup>131</sup> *ibid.*, 2012-Mathias

poly.”<sup>132</sup> Lines måde at sammenkæde polyamorøsiteten med ‘hende selv’ viser, at polyamorøsitet bliver betragtet som noget der kommer indefra, og ikke blot noget man kan vælge at ‘gøre’. Både Line og Mik er eksempler på to, der i dag er i monogame forhold, men skriver at dette dog ikke ændrer på hvem de ‘er’. Den eneste der ikke omtaler polyamorøsitet som en identitet, er Mathias<sup>133</sup>. Han skriver, at han ikke nødvendigvis ser sig selv som polyamorøs, men at det, at blive introduceret til polyamori har gjort, at han og hans kæreste har fundet deres egen vej til et åbent forhold. Enkelte af personerne tilskriver polyamorøs kærlighed elementerne at udforske og eksperimentere. I søgningen på denne identitet tilknytter de forståelsen af, at man åbner op for at udforske sin identitet. Tina skriver: “Jeg indeholder helt klart også en biseksuel side som jeg slet ikke har taget hul på at lege med endnu.”<sup>134</sup> Her fremstår dét at finde sin polyamorøse identitet som en slags nøgle, der kan åbne op for videre selvrealisering.

### **Polyamorøs kærlighed og forhold**

Polyamorøs kærlighed og elementet forhold tilskrives forskellige betydninger alt efter hvilke andre ord der tilknyttes. Når det lykkes for fortællerne at udleve deres polyamorøsitet oplever de spænding i forholdet. Elementet åbent bruges i relation til, at selve forholdet er åbent, det vil sige, at parterne i forholdet kan være sammen med andre. Samtidig bruges elementet åbent også til at beskrive, hvordan potentielle partnere skal være for at kunne indgå i et forhold med den polyamorøse. De skal være åbne overfor at tænke anderledes. Dette beskriver Mikael, som finder det udfordrende at date: “Mange af dem jeg skrev med, var slet ikke åbne for at tænke anderledes, men sad derimod fast i monogamiets spind.”<sup>135</sup> Polyamori bliver således sammenkædet med elementet åbenhed og dét ‘at tænke anderledes’, hvorimod monogami bliver sammenkædet med manglende åbenhed - ‘et spind’, som begrænser.

Et andet element er solidt, som bruges til at beskrive, hvad det kræver af et forhold at kunne være polyamorøst: “Jeg er den dag i dag ikke i tvivl om at jeg stadig er polyamorøs, selvom det er en sjældenhed at kunne finde solide forhold, som kan bære det.”<sup>136</sup> Der kræves altså noget bestemt af et forhold for at kunne bære at være polyamorøst. Det er interessant at bemærke, at det at udleve

<sup>132</sup> ibid., 2010-Line

<sup>133</sup> ibid., 2012-Mathias

<sup>134</sup> ibid., 2019-Tina

<sup>135</sup> ibid., 2018-Mikael

<sup>136</sup> ibid., 2002-Mik

sin polyamorøsitet er en uafhængig seksualitet, som kommer fra personen selv, men at selve udlevelsen er afhængig af et forhold med nogen. Som tidligere beskrevet, artikulerer fortællerne polyamori som en indre essens i dem, uafhængig af, om de lever polyamorøst eller ej.

### **Polyamorøs kærlighed og etik**

“Jeg har oplevet nogle udtalte friere tanker før og under mine teenageår fra mine forældres side. Men det var jo også i 70’erne. Jeg så også hvordan utroskab eller forholdsvist synlige udenomsægteskabelige forhold blev omtalt. Mine tanker var at det ikke måtte være let, hvis man ikke havde de samme værdier”<sup>137</sup>

Jens’ tidlige erfaringer i opvæksten kommer til at påvirke hans egen polyamorøsitet. I de relationer, hvor der ikke er plads til åbenhed omkring at elske flere, føler han, at de har forskellige værdier og syn på, hvor meget de skal eje hinanden. Han beskriver det som en “aha-oplevelse” at finde det polyamorøse fællesskab, hvor der findes et sprog til at beskrive hans ønskede værdisæt om at ville elske flere I hans forhold i dag, er der fokus på åbenhed, ærlighed og samtale. Jens er et eksempel på en polyamorøs person, som tolker 70’ernes fri kærlighed som besværlig, og derfor byder en ny kultur velkommen. Ideen om at betydningstilskrive polyamorien som etisk, ses også hos Hagelberg. Hun har bedt personerne, der ville bidrage til hendes bog om at indsende deres historie til [etisk@nonmonogami.dk](mailto:etisk@nonmonogami.dk)<sup>138</sup>. Navnet på mailadressen kan i sig selv være med til at sætte nogle rammer for de fortællinger som indsendes. Tanken om en etisk polyamorøs kærlighed påvirker også diskursen der formes omkring polyamori.

### **Polyamorøs kærlighed er en kunst og en rejse**

Polyamorøs kærlighed artikuleres som en læringsproces, hvor man kan forbedre sine evner indenfor polyamori. Ydermere artikulerer fortællerne, at kærlighed kan “se ud på mange forskellige måder”<sup>139</sup>, hvilket betyder, at der ikke er ét rigtigt facit. Sammen med elementet rummelighed, bliver den polyamorøse kærlighed betydningstilskrevet som et sted, der giver plads

<sup>137</sup> *ibid.*, 2012-Jens

<sup>138</sup> *ibid.*, Metode og resultater

<sup>139</sup> *ibid.*, 2012-Mia

til at realisere eller “eksperimentere med sig selv”<sup>140</sup>. Kærlighed udtrykkes således som en kunst man kan blive bedre til. Elementet rumlighed bliver også artikuleret ved, at det hjælper én til at åbne op og lære af sig selv, samt hinanden.

Der anvendes yderligere en begrebsmetafor<sup>141</sup>, når Hagelberg til slut i introduktionen ønsker “held og lykke på din rejse i forhold”<sup>142</sup>. Det er en meget anvendt metafor for kærlighed at sammenligne det med en rejse, hvor de opdagelsesrejsende er partnerne i forholdet. I denne kontekst med polyamori bliver det det enkelte individ, som skal på denne rejse og finde sine partnere. At opdage den polyamorøse identitet bliver en vigtig opdagelse og begivenhed på rejsen. “Kærlighed er en rejse” metaforen bliver også en måde at forklare at den polyamorøse må acceptere, at der ikke er én lige vej til kærlighed, men at der findes flere veje.

### **Polyamorøs kærlighed er uudtømmelig**

Fortællerne beskriver at de “har meget” kærlighed at give af og sammenkæder dermed polyamorøs kærlighed med egenskaben at kunne føle, få og give kærlighed i en højere grad end i monogamiet, hvor kærligheden kun gives til én person. Igennem deres formuleringer om, at de “uden tvivl er i stand til at elske flere mennesker på en gang”<sup>143</sup>, betoner de ideen om, at personerne frit kan dele deres kærlighed ud mellem flere og det sagtens kan ske samtidigt. Tydeligst bliver deres kærlighedsfilosofi, når Sasja bruger citatet: “Thousands of candles can be lit from a single candle, and the life of the candle will not be shortened. Happiness never decreases by being shared.”<sup>144</sup>. Her artikuleres en ide om, at kærligheden er uudtømmelig, da den kun avler mere kærlighed. Betegneren ligeligt sammenkædes også med kærlighed: “Jeg havde ikke prøvet at være i to forhold på samme tid, men det føltes som om jeg ville være i stand til at elske to og være i forhold med to ligeligt.”<sup>145</sup> På denne måde udtrykker fortællerne, at den polyamorøse kærlighed er at kunne elske flere ligeligt på samme tid.

<sup>140</sup> ibid., 2018-Carla

<sup>141</sup> Kövecses, 2002: 4

<sup>142</sup> ibid., Introduktion

<sup>143</sup> ibid., 2012-Mia

<sup>144</sup> ibid., 2019-Sasja

<sup>145</sup> ibid., 2002-Mik

### **Polyamorøs kærlighed og utroskab**

Når fortællerne omtaler monogame forhold, artikulerer de utroskab som et element de enten “ikke har kunnet lade vær med”<sup>146</sup>, eller har følt sig forkert over, da de har haft lyst til at være sammen med andre end deres partner og let bliver forelsket<sup>147</sup>. Ydermere er der også en variation i deres skelnen mellem, hvornår noget anskues som utroskab. Indenfor monogami artikulerer fortællerne, at utroskab er, når man tænker på, bliver forelsket i eller har sex med andre. De tilknytter her elementerne skam og dårlig samvittighed til utroskab i monogame forhold<sup>148</sup>. Indenfor polyamori er det anderledes og grænsen for, hvornår noget artikuleres som utroskab er ændret, da polyamoriens værdisæt giver mulighed for at genfortolke elementet utroskab i kærlighed. Utroskab bliver sammenkædet med uærlighed og løgne<sup>149</sup>, og indeholder dermed ikke betydningen, at have sex med andre, men derimod at være uærlig omkring sine handlinger eller at bryde med aftaler. Der er altså ingen skam i at have sex med eller blive forelsket i andre, så længe man netop er åben omkring det og fortæller det til sin(e) partner(e).

### **Polyamorøs kærlighed og jalousi**

Den samme genfortolkning finder sted ved momentet jalousi. I både monogamiet og polyamorien er jalousi et negativt moment, som angiver en form for problematik i forholdet, men forskellen på de to diskurser er deres anskuelse af problemet, og hvordan det skal løses. De polyamorøse fortæller selv, hvordan jalousi ofte er blevet et argument for at holde sit forhold monogamt, da det er en følelse som skal undgås. Fortællerne anskuer deres partners jalousi, som et symptom på ufrihed i forholdet: “Fra at have følt mig fuldstændig rummet med alle de følelser, jeg havde, følte jeg pludselig, at jeg skulle undertrykke helt essentielle dele af mig selv”<sup>150</sup>. Tilstedeværelsen af jalousi hindrer hendes egen identitet i at komme til udtryk, og denne ufrihed betyder, at mange af fortællernes monogame forhold slutter. I polyamorøs kærlighed er jalousi et moment, der ikke skal være et problem i selve forholdet, men noget man skal arbejde med at kunne rumme<sup>151</sup>, fordi

<sup>146</sup> *ibid.*, 2010-Line

<sup>147</sup> *ibid.*, 2018-Kim

<sup>148</sup> *ibid.*, 2018-Carla

<sup>149</sup> *ibid.*, 2012-Jens

<sup>150</sup> *ibid.*, 2012-Mia

<sup>151</sup> *ibid.*, 2018-Carla

“jalousi må godt være der, det er meget naturligt at føle”<sup>152</sup>. På denne måde bliver jalousi reartikuleret med elementet naturligt. Det er ikke længere en følelse, som kan risikere at gøre en ende på forholdet, men en følelse man skal bearbejde og finde en løsning på.

### **Polyamorøs kærlighed og forskellen mellem at elske (flere) og have sex (med flere)**

I teksterne bliver der gjort forskel på dét at elske flere partnere og dét at have flere sexpartnere. Eksempelvis bruger Tina begrebet “polygami” til at beskrive, at hun i nogle perioder har været polyamorøs eller polygam<sup>153</sup>. Tina skriver, at når hendes rolle som mor en dag ikke tager så meget af hendes tid, vil hun “gerne udforske sin polygame side mere”<sup>154</sup>. Denne skelnen mellem de to, angiver betegneren polygam som noget udelukkende seksuelt.

Denne skelnen ses også i nogle af fortællingerne, hvor der bliver beskrevet, at der er forskel på, om der er følelser involveret i de forhold man har eller ej. Det kan især ses ved dem der har en primær partner, som der bliver indgået aftaler med. Der kan det være en faktor hvorvidt de andre partnere “blot” er sexpartnere eller kærlighedspartnere. Jens skriver, at ham og hans kone eksperimenterede hver for sig, men på et tidspunkt måtte splitte op: “det stod klart at forhold iblandet følelser var det springende punkt i vores forskelle”<sup>155</sup>. For Jens er det vigtigt, at de forskellige forhold er nære relationer med følelser involveret, hvor konen kun ville have rent seksuelle relationer. Her artikuleres den springende forskel, som er en vigtig skelnen, man som partnere skal være enige om, for at den polyamorøse kærlighed kan fungere.

### **Sammenkædning af artikulationer**

I ovenstående afsnit har vi opstillet 12 artikulationer fremskrevet af fortællerne. Artikulationerne skaber tilsammen en ækvivalenskæde omkring knudepunktet polyamorøs kærlighed.

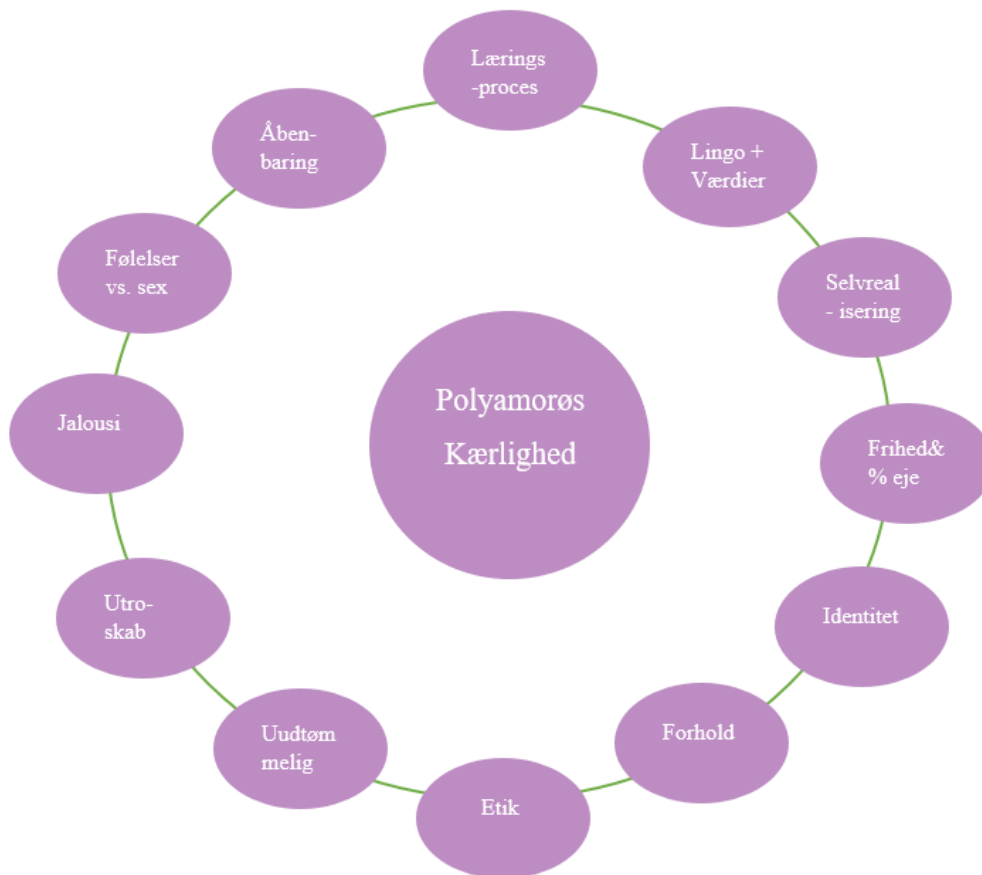
Vi har lavet en illustration af ækvivalenskæden, der fungerer som analytisk redskab til at skabe overblik og hjælpe den videre sammenligning af de to analyser på vej.

<sup>152</sup> ibid., 2019-Sasja

<sup>153</sup> ibid., 2019-Tina. Tina bruger begrebet *Polygami* i betydningen “sex med flere”, men ifølge Cambridge dictionary er den officielle betydning at være gift med flere.

<sup>154</sup> ibid.

<sup>155</sup> ibid., 2012-Jens



Ækvivalens-kæden illustrerer at der er mange forskellige måder at forstå og udleve polyamorøs kærlighed på, og dette har vi også bestræbt os på at have med i beskrivelsen af de forskellige artikulationer.

### **Konklusion af *Polyamorøs?* analyse**

Polyamorøs kærlighed er et forsøg på at reartikulere den dominerende kærlighedsdiskurs i samfundet. Den polyamorøse bevægelse er i en agonistisk konflikt med den mononormative kærlighedsdiskurs, da de blot ønsker mere accept i samfundet og plads til flere måder at være i kærlighedsforhold på - man kan sige, at de ønsker en *friere* kærlighed. Fortællerne artikulerer polyamorøs kærlighed, som en uudtømmelig kærlighed, hvor de får plads til at kunne elske flere på samme tid. De polyamorøse oplever en stor åbenbaring ved at opdage ordet polyamori og dets betydning, da de kan realisere sig selv og påbegynde deres læringsproces indenfor polyamorøs kærlighed. At være polyamorøs artikuleres som en identitet, og er noget fortællerne beskriver som en indre essens og et autentisk jeg. Polyamorien omfatter et sprog, som fortællerne kan anvende til at beskrive, hvem de er; både for dem selv og andre. Indenfor polyamorien eksisterer der særlige

værdier og sprog for, hvordan de kan udleve polyamorøs kærlighed på en etisk måde. Der artikuleres en vigtighed i at have åbenhed og ærlighed mellem partnere.

### Analysesammenligning - fra store til små fortællinger

Efter at have analyseret de to værker, kan vi nu sammenligne de to diskurser og fremlæse en ændring i diskursen om den såkaldte fri kærlighed. En sammenligning af analyserne vil kunne hjælpe os med at forstå, hvilke værdier den fri kærlighed og polyamorøse bevægelse deler, samt hvordan de adskiller sig. Vores materiale består af to eksempler på et tidsspecifikt udsnit af en diskurs, som hver især afslører noget om deres historiske og samfundsmæssige kontekst. Hver enkelt analyse og sammenligningen af de to, kan derfor hjælpe os med at forstå samfundsmæssige brud i forståelsen af fri eller polyamorøs kærlighed og samtidig fortælle os noget om de hegemoniske diskurser i deres samtid. I det følgende vil vi udpege nogle af de mest centrale forskelle og ligheder for deres diskurser om fri kærlighed og polyamori, samt prøve at forstå det i lyset af værkernes historiske kontekst og intention.

### **Diskursernes artikulation af en fri(ere) kærlighed**

Gennem diskursanalysen af de to værker ser vi klare ligheder i deres forståelse af, hvad kærlighed er. Begge diskurser betydningsstilskriver nemlig kærligheden som en udtømmelig kraft, man frit kan dele med flere. Kærligheden skal ikke afhænge af parforholdets konstruktion, men nærmere anses som en indstilling, evne, kunst eller rejse hos den der elsker. Det er i kærlighedens navn, at man udforsker, gør sine egne opdagelser og prøver sig frem, da man kan blive bedre til kærlighed og dét at elske. Ved at øve sig og lære at håndtere sit eget følelsesliv kan man muliggøre kærlighed til flere. Hvordan dette konkret artikuleres i de to værker, er dog vidt forskelligt.

De mest udtalte ideer om kærlighed findes hos Brøgger, som definitivt udtrykker, at kærligheden ikke er objekt-rettet, men er en indstilling alle kan (og bør) påtage sig. I hendes artikulation af fri kærlighed, kan og skal kærligheden hverken kontrolleres eller rammesættes, da det er en fri, anarkistisk kraft. Dette tydeliggøres ved hendes artikulation om, at kærligheden er en samlende kraft mellem krop og sjæl, og som kan forene mennesker. Kraften er således ikke bare fri, men den er også ustyrlig og vild - det er en kraft der ikke vil eller kan sættes i rammer. Brøgger anskuer derfor fri kærlighed som en gøren, da hun artikulerer, at alle har anlæg til at kunne frigive denne



kraft. Til forskel fra dette, artikulerer fortællerne den polyamorøse kærlighed, som en kærlighed der ikke nødvendigvis er for alle, da polyamori sammenkædes med en væren, en identitet. Når de artikulerer, at der i polyamorøs kærlighed er rum og plads til selvrealisering, er det fordi, fortællerne kan udleve deres sande identitet og seksualitet. Netop af denne grund, bliver ordet polyamori også sammenkædet med at være en åbenbaring for dem, hvilket også er et moment, som adskiller sig fra Brøggers diskurs. At have et ord og sprog til at beskrive fortællernes måde at elske og danne parforhold, bliver afgørende for deres selvforståelse. Polyamorøsitet bliver af samme grund betragtet som en seksualitet og artikuleret som en læringsproces. De polyamorøse adskiller sig nemlig ikke kun fra Brøgger ved at lægge meget vægt på ord, de har også en helt anden opfattelse af, hvordan man skal udleve kærlighed. For at overskueliggøre deres kærlighed til flere, udtrykker de sig eksempelvis igennem begreber som sekundære eller primære partnere. De artikulerer også, at det er nødvendigt med kommunikation og et bestemt værdisæt for at kunne tilgå den polyamorøse kærlighed. Disse begrebsliggjorte og ordnede forhold er en stor forskel fra Brøggers diskurs, hvor kærligheden skal udleves frit og ubegrænset.

### **Store vs små fortællinger og ideologisk vs personlig kamp**

Brøggers italesættelse af den fri kærlighed og de polyamorøses måde at omtale kærligheden adskiller sig på flere vigtige måder, som har det til fælles, at det er den store, universelle fortælling over for de små, personlige fortællinger. Forskellene afspejler i høj grad den historiske kontekst hvori bevægelserne finder sted, men også i værkernes intention og bevægelsernes projekt eller formål.

Brøggers hegemoniske projekt er et radikalt opgør med den hegemoniske monogame kærlighedsdiskurs. Hun ønsker at definere, hvad kærligheden i virkeligheden er, og herigennem *overbevise* læseren om, hvori kærlighedens sande væsen består. Når Brøgger prøver at bestemme kærlighedens sande væsen, siger hun også at dette er "rigtig" kærlighed. Den sande kærlighed er det moralsk rigtige, mens den falske er moralsk forkastelig, mener hun. Denne skelnen får som konsekvens et generaliserende og moraliserende islæt - det bliver gjort til én stor og entydig fortælling. Det viser sig også sprogligt hos Brøgger som ofte skriver i "man"<sup>156</sup> og "vi": "vi er

<sup>156</sup> Brøgger, 1973: 151-156

socialt betingede...”<sup>157</sup>. Hun omtaler både mænd og kvinder i bestemt form og skriver fx, at kvindens natur skyldes hendes stilling i det patriarkalske samfund<sup>158</sup>. Hendes forståelse for fri kærlighed og dens nødvendighed bliver gjort til en universel sandhed, som bør indbefatte alle. I Brøggers hegemoniske projekt er der ikke levnet meget plads til at leve i et traditionelt, fast parforhold uden at komme til at virke som en ukritisk brik i det kapitalistiske system, der blot følger en af de mange “brugsanvisninger på det lykkelige ægteskab”<sup>159</sup>.

De polyamorøses projekt er, i modsætning til Brøggers, ikke en total afvisning af den hegemoniske monogame kærlighedsdiskurs, ligesåvel som det heller ikke er et forsøg på at artikulere en ny universel sandhed. De opstiller ikke kærligheden i monogamiet, som antagonistisk til deres egen forståelse af kærlighed indenfor polyamorien, men forsøger i højere grad at udvide diskursen, så der *også* bliver plads til de polyamorøse indenfor den hegemoniske kærlighedsdiskurs, såvel som de monogame. Det er sigende for bevægelsens projekt og værkets intention, at bogens form er en samling af 104 personlige beretninger. Den afspejler hvordan personlige beretninger om individuelle oplevelser tilsammen kan formidle *diversiteten*, der findes indenfor den polyamorøse bevægelse. De polyamorøse forsøger blot at formidle deres personlige forhold til kærlighed. Dette står i kontrast til Brøggers forsøg på at artikulere en ny stor, utopisk fortælling om kærlighedens kraft, som har potentiale til, og også burde, indbefatte alle. De polyamorøse taler kun på vegne af dem selv ud fra et levet liv; for dem er polyamorøsitet ikke noget principielt, men et indre behov og en følelse. Den polyamorøse bevægelse har ikke nogen intentioner om at forpligte læseren eller samfundet til at påtage sig den polyamorøse kærlighed.

Artikulationerne af den fri kærlighed og polyamori afspejler også bevægelsernes historiske kontekst. Det er de små, personlige fortællinger overfor de store, ideologiske og politiske kampe. Brøgger skriver i en tid, som er fyldt med store, universelle fortællinger og kampe - klassekamp, kvindekamp og seksuel-frigørelseskamp. Det var den store normbruds tid, og man forsøgte at sprænge det gamle samfunds snærende rammer og normer<sup>160</sup>. Brøgger forstår monogamiet, som

<sup>157</sup> *ibid.*, 158

<sup>158</sup> *ibid.*, 160-161

<sup>159</sup> *ibid.*, 156

<sup>160</sup> Thing i Andersen og Olsen 2004: 311

en del af det bestående samfunds strikse normer og i sammenhæng med både kapitalisme, patriarkatet, individualisme og fremmedgørelse overfor hinanden. Det er ud fra dette, at man skal forstå hendes radikale opgør med monogamiet: den fri kærlighed er et politisk og ideologisk oprørs-projekt, som udgør en del af løsningen på samfundets problemer. Den fri kærlighed bliver et kollektivt befrielsesprojekt, som har potentiale til at forene mennesker på ægte vis udenfor det kapitalistiske system.

Det er karakteristisk for den polyamorøse bevægelse, at det er en individuel, personlig bevægelse. Hagelberg udtaler selv eksplicit, at bogens formål er at udbrede oplysning om polyamori for derigennem at skabe større accept for livsstilen. I og med, at de polyamorøse betragter det som en identitet, og ikke dyrker polyamori af ideologiske årsager, er projektet ikke normativt. De polyamorøse udtrykker, at de gerne vil accepteres og føle, at der er plads til dem i den hegemoniske kærlighedsdiskurs. Fordi selve ordet "polyamorøs" har været så vigtigt for de polyamorøses selvrealisering og identitetsudvikling, ønsker de at udbrede kendskabet til fænomenet, så andre polyamorøse også får mulighed for at udleve deres sande jeg. Kendskabet til polyamori og begrebet i sig selv er frigørende og forløsende for individet, og ikke for noget kollektivt "vi" eller "man". Polyamoriens fokus på selvrealisering, identitet og som en måde at lære sig selv at kende på, er karakteristisk for vores samfund i dag. Vores samfund er ikke længere præget af de store, ideologiske fortællinger og endegyldige sandheder, men af små individuelle narrativer og personlige fortællinger og sandheder. Den polyamorøse bevægelse kan siges at have karakter af et postmoderne<sup>161</sup> identitets og selvrealisering projekt.

<sup>161</sup> Høher-Larsen, 2016

## Hvad var så den diskursive udvikling?

Igennem diskursanalysen bliver det synligt, at de to værker og bevægelser deler samme forståelse af, hvad kærlighed er. Kærlighedens kerneværdier er dog de eneste tydelige levn fra 70'erne i den polyamorøse bevægelse, da de to diskurser har forskellige bud på, hvordan en friere kærlighed skal udledes, og hvad dens formål er. Den fri kærlighed og polyamorøse bevægelse har nemlig forskellige projekter, og deres intentioner med opgøret med den mononormative kærlighedsdiskurs er forskellig. Deres forskellige intentioner og projekter skyldes i høj grad bevægelsernes forskellige historiske kontekst, og den samtidig de hver især er en del af. Mens de polyamorøse fortællere finder selve ordet og sproget for polyamorøs kærlighed åbenbarende og identitetsskabende, mener Brøgger, at den fri kærlighed er af en sådan anarkistisk kraft, at den har potentiale til at forene mennesker og bryde med rigide normer. Brøgger formulerer derfor universelle sandheder om kærlighedens sande væsen i et forsøg på at vælte det bestående system; både kapitalismen og patriarkatet som hun mener, monogamiet er viklet ind i. Derfor er Brøggers projekt formuleret i "man" og "vi" under en bogtitel skrevet i bydeform med underforstået udråbstegn - hendes projekt er en kollektiv befrielse, som kræver fri kærlighed for alle. De polyamorøses 104 fortællinger om en friere kærlighed er i stedet formuleret med et spørgsmålstegn, da det er en invitation til refleksion og nysgerrighed. Den polyamorøse bevægelse taler kun på vegne af sig selv, og vil hverken gøre fuldstændig op med den monogame kærlighedsdiskurs eller vælte systemet. Den polyamorøse bevægelse udtrykker kun et ønske om at vinde indpas og plads i den dominerende kærlighedsdiskurs. På denne måde er de to værker symbolske for deres tid. Brøggers værk skriver sig ind i ideologiernes tid med store politiske kampe og opgør med de bestående normer, mens de polyamorøses fortællinger udgør et billede på vores postmoderne og individualistiske tid med personlige narrativer og identitetssøgen.

## Konsekvenser af den diskursive udvikling

Efter vores arbejde med de analyserede værker er vi kommet frem til en række temaer vi finder interessante at diskutere. I vores analyse af *Polyamorøs?* blev vigtigheden af at have et sprog for at beskrive sin identitet tydelig. Ordet polyamori og dets tilhørende værdier og lingo muliggør både, at individet kan udleve deres autentiske jeg, men også at de kan kommunikere og sætte ord på “hvad” de er, og hvordan de forholder sig til kærlighed. Det bliver en måde hvorpå de kan forstå sig selv, deres seksualitet og deres følelser. Sproget spiller en stor rolle i skabelsen af nye identiteter, fordi vores forståelse af egen identitet er afhængig af de muligheder sproget giver os<sup>162</sup>. I artiklen *There aren't words for what we do or how we feel, so we have to make them up* fra tidsskriftet *Sexualities*, som vi tidligere henviste til i teoriafsnittet om sprogets betydning for identitet og følelser, citeres bl.a. Glenda Fredman, Ph.D i psykoterapi, for hendes arbejde med følelser i bogen *Transforming Emotion* (2004):

“Fredman’s work on emotion suggests that language can ‘create different sorts of relationships and realities . . . can move people towards new positions, different roles and alternative ways of experiencing”<sup>163</sup>.

Selvom vi ikke tidligere har inddraget psykoanalytiske perspektiver på sprogets betydning for identitet, følelsesliv og individets mulighed for at dele oplevelser, erfaringer og kommunikere med deres medmennesker, er det interessant at drage dette perspektiv ind i diskussionen. Det frisættende potentiale i at give ordløse erfaringer og følelser sprog, viser sig tydeligt i vores empiri, og bliver bekræftet på tværs af teoretiske retninger både indenfor socialkonstruktivismen og psykoanalysen. Den mononormative diskurs har for de polyamorøse virket hæmmende, og derfor har det været nødvendigt at opfinde nye ord for at kunne udtrykke sig. Der har for eksempel ikke været sprog for at udtrykke non-monogame forhold udenfor en enten utroskabs-, elsker- eller flerkoneri-diskurs, hvilket sandsynligvis er en af grundene til, at den polyamorøse bevægelse tillægger værdier som etik, åbenhed, ærlighed og tillid så meget værdi (jf: 46). Det er for netop at undgå at blive forstået indenfor en utroskabsdiskurs, de fleste finder moralsk forkert, og som ofte indebærer løgne, svigt, mistillid og skævhed i forholdet. Dette har ellers tidligere været den eneste

<sup>162</sup> Ritchie & Barker, 2006: 585

<sup>163</sup> Andersen og Olsen 2004: 41, Ritchie & Barker, 2006: 585

tilgængelige diskurs for nonmonogami<sup>164</sup>, men måske det er ved at ændre sig? Et andet eksempel er begrebet *medglæde*, som Jens, en af de polyamorøse fortællere bruger (jf: 46), hvilket dækker over, at glæde sig på sin partners vegne over deres øvrige romantiske forhold. Ordet åbner op for andre måder at reagere på en situation som normalt ville afføde jalousi - det er næsten jalousiens antonym. Det er besværligt for en polyamorøs at skulle forklare og udtrykke, at de føler glæde over deres partners nyforelskelse eller gode date. Den forventelige reaktion ville være jalousi, og hvordan forholder man sig så, hvis man ikke føler sådan? Opfindelsen af dette begreb udfordrer den traditionelle forståelse af jalousi, og har potentiale til at lade polyamorøse mennesker forstå deres følelser, oplevelser og måske endda deres forhold til deres partners øvrige partnere på en ny og mere nuanceret måde<sup>165</sup>.

I skabelsen af et "nyt" sprog for identitet kan man diskutere, hvorvidt det ikke blot medfører en række normer og forventninger? Begrebet om medglæde åbner op for nye måder at forstå sine følelser, men risikerer måske at tabuisere følelsen af jalousi? Indenfor polyamori bliver det muligvis også en norm, at man skal have flere partnere, og der kan måske blive set lidt op til dem med flest partnere? Selvom polyamori er relativt nyt og dermed stadig til forhandling, vil der måske stadig eksistere nogle personer i miljøet der positionerer sig og får en større definitionsmagt end andre over, hvordan man er "rigtig" polyamorøs? Er det muligt at skabe et sprog om kærlighed og seksualitet, fri for bestemte magtforhold og hegemoni?

Indenfor den polyamorøse bevægelse eksisterer der en række klare forståelser af, hvad det indebærer at være polyamorøs. Nogle af de normer der eksisterer indenfor polyamorien, forsøger relationsanarkister at gøre op med. Relationsanarkiet opstod omkring midt 2000 og er et begreb og en social praksis der handler om, at relationer mellem to eller flere personer ikke skal styres af forudbestemte normer eller regler, men i stedet igennem en udvikling og overensstemmelse mellem parterne. Især gør relationsanarkisterne op med de polyamorøses hieraki af partnere og den måde de differentierer imellem seksuelle partnere, kærlighedspartnere og venskab. For relationsanarkisterne er alle relationer lige. Relationsanarkisterne er stærkt inspireret af queerteorien, og gør op med den monogame heteronormativitet. I 2006 skrev Dr. Andie Nordgren

<sup>164</sup> Ritchie & Barker, 2006: 589

<sup>165</sup> Ritchie & Barker, 2006: 596

et manifest for relationsanarki<sup>166</sup>, hvor relationsanarkiets værdier bliver præsenteret i ni forskellige punkter. Det første punkt handler om, at man har kærlighed nok til at elske flere og at hvert forhold er unikt og ikke kan sammenlignes eller opstilles i et hierarki. Ellers indgår der punkter, som omhandler ikke at eje hinanden, at finde fælles værdier i sine relationer og at kommunikere på en hensigtsmæssig måde<sup>167</sup>. Det er ikke alle relationsanarkister, der nødvendigvis er politisk aktive, men grundideen er, som navnet antyder, et anarkistisk foretagende der ønsker at gøre op med og opløse bestemte herskende normer. Det er derfor interessant at spørge, hvorvidt relationsanarkiet ligger mere i ånd med Brøggers hegemoniske projekt? Relationsanarki indeholder den anarkistiske kraft, som Brøgger artikulere og deler også visionen om, at intimitet og nærhed ikke er forbeholdt en udvalgt partner alene. Brøgger værdsætter intimitet og nærhed med alle, og lægger også vægt på vigtigheden i venskaber, ligesom relationsanarki gør det. Til forskel for Brøgger, opstiller relationsanarkiet dog nogle rammer for, hvordan man kan udleve og skabe relationer med en flad struktur på bedst mulig måde. Ydermere modsætter relationsanarki-bevægelsen sig Brøgger, da de ikke har en udtalt politisk og anti-kapitalistisk agenda. Alle tre bevægelser, fri kærlighed, polyamori og relationsanarki, artikulere noget om kærlighed og forhold, men påvirker også diskursen om hinanden. Polyamori indeholder visse "modsvar" til fri kærlighed og det samme gør relationsanarki til polyamori. Det er interessant at diskutere hvorvidt bevægelserne også muliggør hinanden? Der skrives således om Suzanne Brøgger og den seksuelle revolution:

“Hun blev ikonet på den seksuelle frigørelse, da hun tog seksualiteten fra privatlivet og førte den ud i offentligheden. Det skulle være et spring fra et tvangspræget rum ud i den store frihed. (...) Det kan godt være, der ikke var mange, som turde gå efter. Men grænserne for, hvad alle kan gøre og ikke gøre, bliver forskudt, når det lykkes en enkelt person at åbne et nyt rum.”<sup>168</sup>

Hun var grænsesprængende og normbrydende, stillede krav og udtrykte højlydte meninger, og sammen med 70'ernes tidsånd var hun en del af en revolution og et ungdomsoprør, der har sat sit præg på eftertiden. Kunne den polyamorøse bevægelse have været mulig, hvis det ikke var for 70'ernes opgør med det bestående? Som tidligere nævnt ser vi *Fri os fra kærligheden* som del af

<sup>166</sup> Nordgren, 2006

<sup>167</sup> Nordgren, 2006

<sup>168</sup> Lykkeberg 2014

et politisk og ideologisk oprør, hvor oprøret i sig selv måske var det vigtigste, hvorimod den polyamorøse bevægelse er en individuel kamp for at blive accepteret i samfundet. Det er ikke sikkert, at denne selvrealiseringsproces, “udforskning” af seksualitet og “eksperimentering” med forhold ville være mulig, hvis ikke oprørerne i den seksuelle revolution havde gået foran og sprængt normerne én gang allerede.

Selvom flere fra 68’er generationen udtaler, at fri sex og fri kærlighed ikke var fryd og gammen, og at den fri kærlighed i sidste ende ikke fungerede eller lykkedes optimalt<sup>169</sup>, var det måske kampen værd. At sprænge nogle grænser, at rykke ved nogle rammer og at tage det første skridt, kan være et skridt i den rigtige retning. Når vi kigger på, hvordan mennesker lever i forhold og familier i dag, eksempelvis i regnbuefamilier og i datingkulturen, hvor hyppige skift af partnere er udbredt og accepteret, ser vi et samfund i forandring, hvor en masse tidligere grænser og normer er blevet sprængt eller rykket. Måske er det derfor, at den store ideologiske kamp ikke er så nødvendig for den polyamorøse bevægelse; den er blevet taget, og der er dermed mere plads til at fokusere på sig selv og sin personlige identitet og rejse. Vi har set, hvordan 70’ernes kamp for fri kærlighed har været med til at ændre diskursen omkring kærlighed og forhold. Selvom udøvelsen og dyrkelsen af det åbne forhold og den fri kærlighed i 70’erne var begrænset og kun blev praktiseret i mindre omfang af en særlig subkultur af mennesker, har det stadig haft indflydelse på den måde, vi betragter kærlighed og forhold i dag. Ikke kun blandt polyamorøse, som måske er en af de retninger, der aktivt har taget stilling til praksissen af fri kærlighed i 70’erne, men også på den generelle forståelse af kærlighed i samfundet.

Vi finder det nærliggende også at diskutere, hvad den polyamorøse bevægelse kan medføre af eventuelle konsekvenser i fremtiden. Som vi har beskrevet, spiller sproget en aktiv rolle i vores forståelser af verden og for vores muligheder for at udleve og forstå identitet, seksualitet og følelser. Derfor mener vi at kunne argumentere for, at polyamori som begreb ikke kun har udvidet diskursen for kærlighed til gavn for polyamorøse, men også åbnet op for en ny verdensforståelse, nye sociale handlerum og et større spektrum af tilgængelige følelser for mennesker udenfor det polyamorøse miljø. Hagelbergs udgivelse af *Polyamorøs?* med de mange personlige fortællinger, er med til at udvide diskursen for kærlighed og parforhold og legitimere de polyamorøses livstil og eksistens. Dette vil i det store billede medføre sociale og muligvis samfundsmæssige

<sup>169</sup> Hansen og Pedersen film og fjernsyn til DR, 2015: 22:20-23:35



konsekvenser. En mulig konsekvens kunne være, at der på sigt blev lavet retslige ændringer. At man kan blive registreret med flere partnere og være flere partnere om et barn. De sociale konsekvenser kunne være at flere nye familieformer med mange partnere blev mere accepteret og udbredt, eller at der i invitationen ikke længere står +1, men +1-5.

Det virker meget muligt at polyamori i højere grad kan blive socialt accepteret, da de polyamorøse sprogligt omtaler deres identitet som en seksualitet. Det var på en lignende måde, at den homoseksuelle bevægelse ville skabe synlighed og legitimere deres seksualitet, og kæmpede for mere juridisk ligestilling og rettigheder<sup>170</sup>. Det er derfor en mulig konsekvens, at vi på et tidspunkt ser det som et validt valg på linje med monogami. Konsekvensen af flere identitetsmuligheder for individet kan dog også medføre forvirring og mere tvivl. Allerede nu kan det virke overvældende med de muligheder der eksisterer for den enkelte. Der kan være en tryghed i, at der er færre muligheder for, hvordan man skal udleve kærlighed. Et monogamt parforhold kan give nogle faste rammer og lukke nogle døre, som fortsat ville have været åbne i et polyamorøst forhold. Måske er det et menneskeligt grundvilkår at ønske klare kategorier og rammer for at kunne udleve sit liv? Med tanke på dette, kan identitetspolitiske kampe og den konstante udfordring og udvidelse af faste normer og rammer måske blive for stor en udfordring for mange? Mange unge mennesker har i forvejen svært ved at finde deres vej og finde ud af, hvem de er, så desto flere muligheder er ikke entydigt positivt for majoriteten.

<sup>170</sup> Elkjær Sørensen, 2013

## Konklusion

Nærmest 50 år efter Brøgger debuterede med sin storslåede essaysamling *Fri os fra kærligheden*, udgives der en bog, hvor over 100 mennesker fortæller om deres 'frie kærlighed'. Mulighederne for at indgå i forskellige former for intime forhold er mange. Man kan både date flere samtidigt eller have en kæreste og ægtefælle på samme tid. Polyamorien fik sit indtog i 90'erne og har haft en langsom udvikling, langt fra 70'ernes eksplosive seksuelle revolution, som var den første generation til at kræve fri kærlighed. Det er i høj grad værkernes to historiske udgangspunkter, som har været toneangivende for værkernes diskurser. Den polyamorøse bevægelse har taget ideen om udtømmelig kærlighed, som man kan dele med flere på en gang, med sig fra den fri kærlighedsbevægelse. Begge værker har til formål at reartikulere diskursen om kærlighed for at kunne udleve den kærlighed, de selv mener er rigtig og legitim. Bevæggrundene for ønsket om en friere kærlighed er dog af vidt forskellig karakter, da deres samtider i høj grad har præget værkernes diskurs. Hvor Brøgger forsøger at formulere en sandhed der skal gælde for alle, vil de polyamorøse lægge op til, at der skal være plads til at alle kan definere deres egen sandhed.

På den ene side har vi den fri kærligheds bevægelse, der forsøger at skabe et fællesskab forenet af fri kærlighed, som et oprør mod monogamiet, patriarkatet og kapitalismen - det er den store udadrettede fortælling. På den anden side har vi den polyamorøse bevægelse, der søger accept og plads til at udleve deres autentiske jeg igennem den polyamorøse kærlighed - det er den indadrettede individualistiske fortælling. Hvor den fri kærlighed prøver at overbevise, søger polyamorien accept. Igennem *Fri os fra kærligheden*, forstår vi den fri kærligheds diskurs som stående i et antagonistisk forhold til den mononormative diskurs, hvorimod *Polyamorøs?* præsenterer polyamori som et identitetsprojekt, hvis intention er at opnå mere accept for polyamorøses identitet og påvirke andre til at spørge sig selv, om de måske også kunne være polyamorøse? Vi kan konkludere, at de to bevægelers diskurser adskiller sig på mange punkter, men det er tydeligt, at 70'ernes tanker om fri kærlighed og oprør mod monogamiet, har udvidet rammerne for forståelser af kærlighed. Dette har muliggjort nye reartikulationer af kærlighed og parforhold, hvilket vi kan se den polyamorøse bevægelse som et eksempel på. Betydningsindholdet for polyamorøs kærlighed er endnu ikke fikseret, men er stadig genstand for diskursive forhandlinger og betydningsstilskrivelser fra forskellige sider.

## Videre læsning

Som sagt sprængte Brøggers hegemoniske projekt rammerne for, hvad kærlighed kunne være, og ligeledes er de polyamorøse i gang med at rykke ved nogle grænser for, hvilke slags forhold man kan danne i disse dage. De polyamorøse har skabt et nyt sprog som har åbnet op for en ny måde at kommunikere og forstå sig selv på. Projektet kan derfor sige noget om vores tids identitetspolitik og de seneste årtier, hvor vi har oplevet et større fokus på minoriteter og normbrydende identiteter der kæmper for synlighed og rettigheder i samfundet. I disse kampe er sproget et vigtigt led, og derfor er det oplagt for den human- og samfundsvidenskalige forskning at studere sproget for at kunne sige noget om de bagvedliggende strukturer og diskurser.

Vores arbejde med at analysere de to bevægelser peger på en del interessante pointer i forhold til bevægelser og modbevægelser. Pointer man sagtens kunne dykke længere ned i. Det ville være oplagt at undersøge den polyamorøses diskurser endnu nærmere. Eksisterer der rent faktisk nogle andre normer og magtforhold indenfor diskursen? Dertil kunne en videre analyse af begrebet relationsanarki være med til at kunne kaste lys over, hvordan bevægelser udvikler sig og påvirker hinanden over tid. Især kunne det være spændende at gøre det igen om 50 år for at se, hvilken effekt den polyamorøse bevægelse vil have på fremtidens kærlighedsdiskurs.

## Litteraturliste

### Artikler

Haritaworn, Jin., Lin, Chin-ju & Klesse, Christian. (2006) *Sexualities: Vol 9. Poly/logue: A Critical Introduction to Polyamory*. SAGE Publications.

Noël, Melita J. (2006) *Sexualities: Vol 9. Progressive Polyamory: Considering Issues of Diversity*. SAGE Publications.

Zell-Ravenheart, Morning Glory. (1990) *A Bouquet of Lovers*. Green Egg Magazine. Vol XXIII.

Nordgren, Andie. (2006) *The short instructional manifesto for relationship anarchy*. The Anarchist Library.

Ritchie, Ani & Barker, Meg. (2006) *Sexualities: Vol 9. 'There aren't words for what we do or how we feel so we have to make them up'; Constructing Polyamorous languages in a culture of compulsory monogamy*. SAGE Publications.

### Bøger

Anapol, Deborah. (2010) *Polyamory in the 21st century*. Rowman & Littlefield Publishers, Inc. Plymouth. Storbritannien.

Andersen, Morten Bendix & Olsen, Niklas. (2004) *1968 - Dengang og nu*. Museum Tusulanums Forlag og forfatterne. Københavns Universitet.

Barker, Meg & Langdridge, Darren. (2010) *Understanding Non-monogamies. Introduction*. Routledge. New York/Abingdon Oxon.

Brøgger, Suzanne. (1973) *Fri os fra kærligheden*. Rhodos. København

Hagelberg, Naomi. (2020) *Polyamorøs?.* Books on Demand. København.

Järvinen, Margaretha & Mik-Meyer, Nanna (2017) *Kvalitativ Analyse: Syv Traditioner*. Hans Reitzels Forlag.

Kövecses, Zoltán. (2002). "What is metaphor" og "Common Source and Target Domains". I: *Metaphor: A Practical Introduction*. Oxford University Press.

Ritchie, Ani. (2009) *Understanding Non-monogamies. Discursive Constructions of Polyamory in Mono-Normative Media Culture*. Routledge. New York/Abingdon Oxon.

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (1. Udgave 1999 10. Udgave 2013) *Diskursanalyse som teori og metode*. Roskilde Universitetsforlag.

## Links

Andersen, Niels, Esmark, Anders & Laustsen, Carsten. 2014. *Poststrukturalistiske Analysestrategier*. Roskilde Universitetsforlag. Besøgt d. 15. maj 2020 på link: <http://samples.pubhub.dk/9788778674319.pdf>

Bengt-Pedersen, C. & Harnow Klausen. 3. februar 2020. *S.: socialkonstruktivisme*. Den Store Danske, Gyldendal. Besøgt d. 16. maj 2020 på link: <http://denstoredanske.dk/index.php?sideId=161794>

Bog og ide. *Bøger skrevet af Naomi Hagelberg*. Besøgt d. 26. maj 2020 på link: <https://www.bog-ide.dk/person/naomi-hagelberg/4846879>

Cambridge Dictionary, 2020. Polygami definition. Besøgt d. 26. maj 2020 på link: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/polygamy>

Dahlager, Lars. 22. juli 2019. *Astrid har Thomas og tre elsker, Thomas har kun astrid*. Politiken. Besøgt d. 11. april 2020 på link: <https://politiken.dk/indland/art7293496/Astrid-har-Thomas-og-tre-elskere-Thomas-har-kun-Astri>

Elkjær Sørensen, Astrid. 17. September 2013. *Landsforeningen for bøsser, lesbiske, biseksuelle og transpersoner (LGBT Danmark), 1948-*. Aarhus universitet. Besøgt d. 24. maj 2020 på link: <https://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/landsforeningen-for-boesser-lesbiske-biseksuelle-og-transseksuelle-lgbt-danmark-1948/>

Facebook. *Polyamori i Danmark*. 25. september 2012. Besøgt d. 26. maj 2020 på link: <https://www.facebook.com/groups/polyamoriDK/>

Hagelberg, Naomi. 2020. Symbiot. Besøgt d. 26. maj 2020 på link: <https://symbiot.dk/om-symbiot/medarbejder/naomi-hagelberg/>

Heaney, Katie. d. 23 oktober 2018. *What It's like Being a Relationship Anarchist*. The Cut. Besøgt d. 26 maj 2020 på link: <https://www.thecut.com/2018/10/what-does-relationship-anarchy-mean.html>

Høher-Larsen. August 2016. iBureauet/Dagbladet Information. Besøgt d. 22. maj 2020 på link: <https://faktalink.dk/titelliste/postmodernitet>

Ipsen, Meret & Jensen, Sita Malene. 18. august 2011. *P-pillens historie - prævention før pillen*. Aarhus Universitet. Besøgt d. 18. maj 2020 på link: <https://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/p-pillens-historie-praevention-foer-pillen/>

*KBH Polyamori*. 7. februar 2020. Besøgt d. 26 maj 2020 på link: <https://www.facebook.com/groups/KBHpolyamori/>

Larvsen, Lasse. 19. oktober 2013. *Til døden os skiller*. Politiken. Besøgt d. 11. april 2020 på link: <https://www.information.dk/moti/2013/10/doeden-skiller>

Lykkeberg, Rune. 27. september 2014. *Var den seksuelle frigørelse en historisk fiasko?* Politiken. Besøgt d. 19. maj 2020 på link: <https://politiken.dk/debat/klummer/runelykkeberg/art5544219/Var-den-seksuelle-frig%C3%B8relse-en-historisk-fiasko>

Oxford Reference. *Essentialism*. Besøgt d. 26. maj 2020 på link: <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803095758372>

Nyegaard, Niels. 16. august 2011. *Homoseksualitetsbegrebet i Danmark*. Aarhus Universitet. Besøgt d. 18. maj 2020 på link: <https://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/homoseksualitetsbegrebet-i-danmark/>

Samir Sørensen, Mona & Thomsen, Signe. 31. marts 2014. *Polyamorøs: Du kan godt elske flere på én gang*. Politiken. Besøgt d. 26. maj 2020 på link: <https://politiken.dk/forbrugogliv/livsstil/art5508979/Polyamor%C3%B8se-Du-kan-godt-elske-flere-p%C3%A5-%C3%A9n-gang>

Søby Madsen, Karina. 2019. *Suzanne Brøgger*. Forfatterweb. Besøgt d. 15. marts 2020 på link: <https://forfatterweb.dk/oversigt/broegger-suzanne>

Sørensen, Anne. 3. oktober 2020. *Fri abort, 1973-*. Aarhus Universitet. Besøgt d. 18. maj 2020 på link: <https://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/fri-abort/>

Toustrup Eriksen, Christine & Linding, Lisa. 9. januar 2018. *Bor tre dage ved kæresten og fire dage ved manden*. TV2. Besøgt d. 11. april 2020 på link: <https://nyheder.tv2.dk/samfund/2018-01-09-bor-tre-dage-ved-kaeresten-og-fire-dage-ved-manden>

Villaume, Poul: *Folketal, kernefamilie og kollektiver*. Gyldendals og Politikens Danmarkshistorie, Olaf Olsen (red.), 2002-2005. Besøgt d. 13. maj 2020 på link: <http://denstoredanske.dk/index.php?sideId=306575>